

สภาพและลักษณะต่างๆของจังหวัดมหาสารคาม

ประวัติของจังหวัดมหาสารคาม¹

เมืองมหาสารคามตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 22 สิงหาคม 2408 ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีท้าวมหาชัยและท้าวบัวทองหลานเจ้าเมืองร้อยเอ็ด เป็นผู้รวบรวมผู้คนแยกออกจากจังหวัดร้อยเอ็ด ประมาณ 2,000 คน แต่ขณะนั้นยังเป็นเมืองที่ขึ้นอยู่กับเขตการปกครองของเมืองร้อยเอ็ด จนถึงปี พ.ศ. 2412 จึงได้ขึ้นตรงต่อกรุงเทพมหานคร โดยอพยพผู้คนมาจากเมืองร้อยเอ็ดเพิ่มเติมอีกประมาณ 7,000 คน เมื่อแยกมาจากร้อยเอ็ดนั้น ได้มาตั้งอยู่ที่เนินสูงแห่งหนึ่งใกล้ถนนางโง คือในบริเวณบ้านลาดยางใหญ่ และได้สร้างหลักเมือง ศาลพระมเหศักดิ์และวัดธัญญาวาสขึ้น ต่อมาย้ายไปตั้งกองบัญชาการอยู่ที่หนองกระทุง (ทางด้านเหนือของวัดโพธิ์ศรี) ในปี 2424 มีเมืองอยู่ในความปกครองสองเมืองคือ เมืองวาปีปทุม และเมืองโกสุมพิสัย ต่อมาในปี พ.ศ. 2443 ได้เปลี่ยนชื่อเมืองเป็นอำเภอในเขตเมืองมหาสารคาม แยกออกเป็น 2 อำเภอคือ อำเภอห้วยสารคาม และอำเภอประจันตสารคาม (คืออำเภอเมืองและอำเภอบรบือในปัจจุบัน พ.ศ. 2444 ได้เพิ่มอำเภอพยัคฆภูมิพิสัย (บ้านนาข่า) ซึ่งเดิมอยู่ในความปกครองของเมืองสุวรรณภูมิ และอำเภอกันทรวิชัย ซึ่งเดิมอยู่ในความปกครองของกาฬสินธุ์ และในปี พ.ศ. 2453 พระเจริญราชเดช (อุ่น ภาณุตานนท์) ได้ย้ายอำเภอประจันตสารคามไป

¹ วิมลทิศา ช่างช่างษ์, "วัฒนธรรมภาษาชื่อหมู่บ้านในจังหวัดมหาสารคาม,"

(ปริชญานันท์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, 2532),

อยู่ที่บ้านหนองบ่อ เรียกว่า อำเภอท่าขอนยาง ต่อมาในปี พ.ศ. 2456 หม่อมเจ้าพนมภาคนารัตน์ ข้าหลวงประจำจังหวัด โดยความเห็นชอบของพระยาอำมาตยาธิบดี (เส็ง วิริยะศิริ) ได้ย้ายศาลากลางมาอยู่ในสถานที่ปัจจุบัน ในปีพ.ศ. 2475 ได้มีการปรับปรุงเขตการปกครองโอนอำเภอกาฬสินธุ์ กมลาไสย กุฉินารายณ์ และสหัสขันธ์ รวม 5 อำเภอ มารวมกับจังหวัดมหาสารคาม และต่อมาในปี พ.ศ. 2490 ทั้ง 5 อำเภอนี้ได้โอนกลับไปอยู่ในความปกครองของจังหวัดกาฬสินธุ์ตามเดิม

สภาพทางภูมิศาสตร์ของจังหวัดมหาสารคาม

จังหวัดมหาสารคาม ตั้งอยู่บนที่ราบสูงโคราช เป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่กึ่งกลางของภาคอีสาน โดยมีที่ตั้งภูมิศาสตร์ระหว่างเส้นรุ้งเหนือที่ 15 องศา 25 ลิปดา และ 16 องศา 40 ลิปดา กับเส้นแวงตะวันออกที่ 102 องศา 50 ลิปดา และ 103 องศา 30 ลิปดา พื้นที่ จังหวัดมหาสารคามมีรูปร่างคล้ายนกอินทรีกลับหัว มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 5,291.68 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 3,600,100 ไร่ มีพื้นที่มากเป็นอันดับ 15 ของภาคอีสาน คือมากกว่าจังหวัดยโสธร และมุกดาหาร จังหวัดมหาสารคาม มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดอื่น ๆ ดังนี้ ทิศเหนือติดต่อกับจังหวัดกาฬสินธุ์และจังหวัดขอนแก่น ทิศตะวันออกติดต่อกับจังหวัดร้อยเอ็ดและกาฬสินธุ์ ทิศใต้ติดต่อกับจังหวัดสุรินทร์และบุรีรัมย์ และทิศตะวันตกติดต่อกับจังหวัดขอนแก่น พื้นที่ของจังหวัดไม่มีบริเวณที่สูงแบบภูเขา บางแห่งเป็นที่แห้งแล้ง และบางท้องที่เป็นบ่อเกลือ เช่น อำเภอบรบือ เป็นต้น แม่น้ำสายสำคัญที่ไหลผ่านคือแม่น้ำชี

จังหวัดมหาสารคาม มีลักษณะภูมิประเทศดังนี้ พื้นที่เป็นลูกคลื่นไม่ราบเรียบประกอบด้วยเนินหรือมออยู่ทั่วไปแต่ไม่มีภูเขา มีทุ่งนาสลับกับป่าไม้โปร่ง ซึ่งมีป่าไม้ในเขตร้อนหรือที่เรียกว่า "ป่าโคก" ขึ้นอยู่ประปราย เช่น ไม้พลอง เหียง กระบก เต็ง รัง และตุมกา ฯลฯ เป็นต้น ลักษณะอากาศ จังหวัดมหาสารคามตั้งอยู่ใจกลางภาคอีสาน แต่ได้รับปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยต่ำกว่าจังหวัดอื่น ๆ ที่อยู่รอบ ๆ บริเวณ คือประมาณ 1,300 มิลลิเมตร ฝนจะตกกระหน่ำเดือนสิงหาคม ถึงกันยายน ซึ่งเป็นช่วงที่มีปริมาณน้ำฝนมากที่สุด จำนวนวันที่ฝนตกตลอดปีอยู่ระหว่าง 50-76 วัน

ในฤดูร้อนอุณหภูมิค่อนข้างสูงร้อนอบอ้าว ในฤดูหนาวได้รับลมหนาวจากมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ มีลมแรงและหนาวจัดในฤดูหนาว²

ปัจจัยทางสภาพลมฟ้าอากาศ ซึ่งมีผลต่อการเกษตรกรรมที่เป็นอาชีพหลักของประชาชน ในจังหวัดมหาสารคาม ได้แก่

1. ภูมิอากาศ จังหวัดมหาสารคามมีอากาศร้อนจัดในฤดูร้อนและหนาวจัดในฤดูหนาว มีลมแรงความแตกต่างของอุณหภูมิมีอยู่ระหว่าง 42.8 องศา ถึง 7.2 องศา และมีอุณหภูมิเฉลี่ย ทั่วไป 28.9 องศา

2. น้ำฝน ฤดูฝนของจังหวัดมหาสารคามเริ่มตั้งแต่เดือนพฤษภาคมไปจนถึงเดือนกันยายน ของทุกปี ทั้งนี้อาจเปลี่ยนแปลงไปได้ ขึ้นอยู่กับอิทธิพลของลมที่พัดผ่านปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยตกประมาณ 88 วันต่อปีเท่านั้น ระยะเวลาที่ฝนตกทั้งสิ้นตลอดปี

3. ปัญหาด้านดินฟ้าอากาศ ที่มีผลกระทบต่อเกษตรกรรม ซึ่งเป็นอาชีพหลักของ ประชาชนในจังหวัดมหาสารคาม คือมีอากาศร้อนจัดในฤดูร้อน ส่วนฤดูหนาวก็หนาวจัด และในฤดู ฝนก็มีฝนตกน้อยหรือบางปีมีฝนตกมากจนเกิดอุทกภัย ปัญหาเช่นนี้ทำให้ท้องถิ่นขาดแคลนน้ำ เพื่อใช้ ในการอุปโภคบริโภคและการเกษตร เนื่องจากมีอากาศแห้งแล้งทำให้น้ำระเหยจากพื้นไปเร็วกว่า เตาที่ควร ประกอบกับดินซึ่งไม่อุ้มน้ำจึงยังทำให้เกิดการแห้งจัดขึ้น

ทรัพยากรธรรมชาติ

1. ทรัพยากรป่าไม้ จังหวัดมหาสารคามมีพื้นที่ป่าไม้ตามผลการจำแนกประเภทที่ดิน ประมาณ 862,50 ตารางกิโลเมตร (539,062.25 ไร่) ได้ดำเนินการสงวนเสร็จสิ้นแล้ว 10 ป่า เนื้อที่ 503,290 ตารางกิโลเมตร (314,556.25 ไร่) หรือร้อยละ 9.51 ของพื้นที่จังหวัด

² ทวีศิลป์ สืบวัฒนะ, การเมืองท้องถิ่น : ศึกษาเฉพาะกรณีเทศบาลเมืองมหาสารคาม พ.ศ. 2511-2528 (มหาสารคาม : สำนักพิมพ์มูลนิธิเพื่อการศึกษาประชาธิปไตยและการพัฒนา, 2533), หน้า 20-30.

ต่อมามีการเปลี่ยนแปลงแนวเขตป่าสงวนแห่งชาติบางแห่ง เพื่อกันที่ดินกรรมสิทธิ์ของราษฎร ที่ดินที่สาธารณประโยชน์นอกจากป่า ปัจจุบันจึงเหลือเนื้อที่ป่าสงวนแห่งชาติเพียง 406,900 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 254,312.50 ไร่ พื้นที่ป่าไม้จังหวัดมหาสารคามถูกบุกรุกเสื่อมโทรมมาก จากข้อมูลภาพถ่ายดาวเทียมปี 2525 เหลือพื้นที่ป่าไม้เพียง 2.74 เปอร์เซ็นต์ พื้นที่ป่าไม้ส่วนใหญ่อยู่ในท้องที่ อำเภอเมืองมหาสารคาม บรบือ โกสุมพิสัย เขียงยืน นาเชือก วาปีปทุม นาตุ้ม และบางส่วนของกิ่งอำเภอ แกดดำ ส่วนอำเภอกันทรวิชัยและอำเภอพยัคฆภูมิพิสัย ไม้ในพื้นที่ป่าไม้ชนิดป่าไม้ในจังหวัดมหาสารคาม เป็นป่าเต็ง รัง หรือป่าแดง บางแห่งเป็นป่าเบญจพรรณ ชนิดไม้ที่สำคัญมี ยาง เหียง พลวง ตะแบก พยอม แดง เต็ง รัง ประดู่ มะกัม และกระบก ฯลฯ

2. แหล่งน้ำธรรมชาติ ที่สำคัญในจังหวัดมหาสารคามซึ่งประชาชนได้อาศัยนำมาใช้เพาะปลูกและบริโภคใช้สอย ได้มาจากลำน้ำ ลำห้วย และแหล่งน้ำดังต่อไปนี้ คือ

2.1 น้ำพอง(ลำน้ำพอง) ไหลผ่านทางตอนเหนือ เป็นเส้นแบ่งเขตจังหวัดมหาสารคามกับจังหวัดขอนแก่น

2.2 ลำปาว ไหลผ่านเป็นเส้นกั้นเขตแดนระหว่างจังหวัดมหาสารคามกับจังหวัดกาฬสินธุ์

2.3 ลำเตา เป็นลำน้ำที่กั้นเขตแดนทางใต้ของจังหวัดมหาสารคามกับจังหวัดร้อยเอ็ด

2.4 ลำพังซุง เป็นลำน้ำกั้นเขตจังหวัดมหาสารคามกับจังหวัดบุรีรัมย์

2.5 ลำเสียว ไหลจากตอนกลางของจังหวัดมหาสารคาม ไหลผ่านอำเภอบรบือและวาปีปทุม

2.6 ห้วยสาขบาตร อยู่ในท้องที่อำเภอเขียงยืน

2.7 ห้วยฉนวน อยู่ในท้องที่อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย

2.8 ห้วยห้วย อยู่ในท้องที่อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย

นอกจากลำน้ำและลำห้วยที่สำคัญดังกล่าวมาแล้ว ในจังหวัดมหาสารคามยังมีแหล่งน้ำอื่นอีก ที่นำมาใช้เพาะปลูก บริโภคและอุปโภค เช่น แก่งเลิงจาน หนองบัว บึงกุย และอ่างเก็บน้ำชลประทานทั่ว ๆ ไป

3. ดินและแร่ธาตุ จังหวัดมหาสารคามมีสภาพดินส่วนใหญ่ ประมาณร้อยละ 90 เป็นดินทราย ตอนนิเวศมีอินทรีย์วัตถุต่ำ การเกาะตัวของดินขาดความอุดมสมบูรณ์ ประกอบกับดินชั้นล่างมีปริมาณของดินเกลือสะสมอยู่ทั่วไป โดยเฉพาะในท้องที่อำเภอวาปีปทุมและอำเภอบรบือ ซึ่งความเค็มของเกลือในดินมีผลกระทบต่อการทำงานของคนจำนวนมาก สำหรับแร่ธาตุที่พบในเขตจังหวัดมหาสารคาม พบแร่เกลือสินเธาว์จำนวนมากโดยเฉพาะที่ในท้องที่อำเภอบรบือ อำเภอวาปีปทุม และอำเภอเมือง ทำให้มีการขุดเจาะสูบน้ำเกลือขึ้นมา ทำเป็นเกลือสินเธาว์กันมากในบริเวณนี้ วิธีทำเกลือสินเธาว์ 2 วิธี คือ หนึ่งต้มน้ำเกลือจนได้เกลือสินเธาว์และการปล่อยน้ำขังไว้ในแปลงนาให้น้ำระเหยเหลือแต่เกลือ เรียกว่า การทำนาเกลือ นอกจากเกลือแล้วก็มีพบแร่โปแตช (Potash) ที่อำเภอ เขียงยืน ซึ่งมีประโยชน์ต่ออุตสาหกรรมการทำสบู่

สภาพทางเศรษฐกิจของจังหวัดมหาสารคาม

นับตั้งแต่อดีตที่ผ่านมา จังหวัดมหาสารคามมีไร่แหล่งผลิตทางการเกษตรและอุตสาหกรรมที่สำคัญ ประชากรส่วนใหญ่ร้อยละ 90 มีอาชีพด้านเกษตรกรรม พื้นที่รวมของจังหวัดประกอบด้วยเกษตรประมาณ 2.3 ล้านไร่หรือร้อยละ 65.7 ของพื้นที่ทั้งหมด พืชสำคัญในการเกษตรได้แก่ข้าวและมันสำปะหลัง ผลผลิตจากพืชสำคัญดังกล่าว ก็ได้มีปริมาณถึงระดับสำคัญของประเทศ จังหวัดมหาสารคาม มีไร่แหล่งผลิตสำคัญ สำหรับการประมง รวมทั้งสัตว์ประเภทต่าง ๆ เช่น โค กระบือก็เลี้ยงไว้ "เพื่อใช้แรงงานในการทำงานทำไร่ ส่วนการเลี้ยงในลักษณะเป็นฟาร์มยังไม่มี" สำหรับการอุตสาหกรรมของจังหวัดมหาสารคาม "ส่วนใหญ่เป็นอุตสาหกรรมแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรโดยมีพืชเศรษฐกิจของจังหวัดคือ ข้าว มันสำปะหลังเป็นวัตถุดิบที่สำคัญ" กิจกรรมอุตสาหกรรมที่สำคัญของจังหวัดคือ กิจกรรมโรงสี โดยมีโรงสีขนาดใหญ่ 4 แห่ง โรงสีขนาดกลาง 169 แห่ง และโรงสีขนาดเล็ก 284 แห่ง รวมจำนวนโรงสีทั้งสิ้น 457 โรง มหาสารคามมีไร่แหล่งแร่ธาตุและป่าไม้ที่สำคัญกิจกรรมที่สำคัญก็คือ เกลือสินเธาว์ ส่วนป่าไม้ ในจังหวัดมหาสารคามมีพื้นที่ประมาณ 95,000 ไร่คิดเป็น 2.87 ของพื้นที่จังหวัด นับว่าเป็นจังหวัดที่มีพื้นที่ป่าน้อยที่สุดของภาค นอกจากนี้มหาสารคามมีไร่สถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญ ของประเทศอีกด้วยดังนั้นเศรษฐกิจของจังหวัดมหาสารคาม จึงเป็นลักษณะเศรษฐกิจเกี่ยวข้องเฉพาะระดับท้องถิ่นมากกว่าที่จะมีความสำคัญ

ระดับชาติ (ข้อมูลการตลาด จังหวัดมหาสารคามประจำปี 2530 หน้า 3-16)

1. อาชีพสำคัญในจังหวัดมหาสารคาม มีการเกษตรเป็นอาชีพหลักของประชากร คิดเป็นร้อยละ 90 ของประชากรทั้งจังหวัด โดยทำการกสิกรรม ผลิตข้าว มันสำปะหลัง ปอแก้ว อ้อย น้ำตาล ปลูกหม่อนเลี้ยงไหม นอกจากนี้มีการประมง การเลี้ยงปศุสัตว์ ส่วนอาชีพอื่น ๆ เช่น การพาณิชย์กรรมและการอุตสาหกรรมมีน้อย เศรษฐกิจของประชาชนในจังหวัดมหาสารคาม จึงขึ้นอยู่กับอาชีพการเกษตรกรรม โดยมีพื้นที่การเกษตรทั้งหมด 2,426,048 ไร่ มีข้าวเป็นพืชเศรษฐกิจที่ปลูกมาเป็นอันดับหนึ่งของจังหวัดโดยมีพื้นที่นา 1,793,626 ไร่ พืชพืชไร่ 530,906 ไร่ พืชไม้พุ่มยืนต้น 40,016 ไร่ พืชพืชมัก 30,854 ไร่ พืชปลูกหม่อน 30,646 ไร่ พื้นที่การเกษตรกรรมจังหวัดมหาสารคามมีลักษณะดินร่วนปนทราย ประมาณร้อยละ 98 เป็นเขตอาศัยน้ำฝน มีเพียงร้อยละ 2 ที่อาศัยน้ำชลประทาน หากปีใดฝนดี ผลผลิตการเกษตรก็จะดีมากตามไปด้วย ปีใดฝนตกน้อยผลผลิตก็ลดลง จากสภาพดินฟ้าอากาศพบว่าจังหวัดมหาสารคามจะประสบกับภาวะฝนแล้งและน้ำท่วมสลับกันเป็นประจำทุกปี นอกจากนี้ยังมีปัญหาเกี่ยวกับความอุดมสมบูรณ์ของดินต่ำอีกด้วย ส่วนวิธีการเพาะปลูกยังใช้วิธีการแบบเก่าที่สืบทอดกันมา ไม่นำเทคนิควิชาการแผนใหม่มาใช้ หรือใช้ใช้น้อยมาก ส่วนการถือครองที่ดินของเกษตรกรมีน้อย ครอบครัวหนึ่ง ๆ เฉลี่ยมีที่ดินเพื่อการเกษตร 18.2 ไร่ โดยมีสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 6 คน ดังนั้นเกษตรกรกรมหนึ่ง ๆ จะถือครองที่ดินเฉลี่ย 3.5 ไร่ เท่านั้นการเกษตรกรรมที่ประชาชนทำกันได้แก่

1.1 การทำนา เกษตรกรส่วนใหญ่ยึดอาชีพการทำนาเป็นหลัก ซึ่งจะเห็นได้จากเนื้อที่ถือครองการเกษตรทั้งหมด 2,426,048 ไร่ เป็นเนื้อที่ทำนา 1,793,626 ไร่ หรือประมาณร้อยละ 70 ของพื้นที่ถือครองทำการเกษตร ข้าวที่ปลูกประมาณร้อยละ 80 เป็นข้าวเหนียว พื้นที่ทำนาส่วนใหญ่อาศัยฝนมักได้ร้อยละ 97.80 จะมีพื้นที่ทำนาในเขตชลประทานประมาณร้อยละ 2 เท่านั้น การทำนาจังหวัดมหาสารคามมีเนื้อที่ทำนา 1,793,626 ไร่ ในฤดูกาลทำนาปี 2527-2528 มีพื้นที่นา 1,774,626 ไร่ เกษตรกรสามารถทำนาได้ 1,600,845 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 89.25 แยกเป็นข้าวเจ้า 449,304 ไร่ ข้าวเหนียว 1,151,541 ไร่ ส่วนในฤดูกาลทำนาในปี 2528-2529 นี้ เกษตรกรสามารถทำนาได้ 1,659,227 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 92.50 นับว่ามีผลผลิตดีขึ้น

1.2 การเพาะปลูกพืชไร่ พืชไร่ที่สำคัญของจังหวัดมีหลายชนิด เช่น มันสำปะหลัง ถั่วลิสง อ้อย และปอแก้ว เป็นพืชที่เกษตรกรนิยมปลูกมานานนับสิบ ๆ ปี ตั้งแต่ปี 2526 เป็นต้นมาเกษตรกรนิยมปลูกปอแก้วน้อยลง โดยหันมาปลูกมันสำปะหลังมากขึ้นเพราะตลาดดีกว่า ซึ่งในระยะ 3 ปีหลังมานี้ สภาวะการค้ำมันสำปะหลังเริ่มทรุด เกษตรกรจึงหันมาปลูกปอแก้วเพิ่มขึ้นโดยเฉพาะอย่างยิ่งตลาดปอแก้วเริ่มจะฟื้นตัว เพราะมีโรงงานรับซื้อปอตากแห้ง เพื่อทำเยื่อกระดาษ ตั้งอยู่ที่จังหวัดขอนแก่น ทำให้การปลูกปอแก้วเพิ่มขึ้น 15-20 เปอร์เซ็นต์ และเนื้อที่การปลูกมันสำปะหลังได้ลดน้อยลงไป

1.3 การปลูกหม่อน - เลี้ยงไหม หม่อน-ไหม เป็นอาชีพอย่างหนึ่งของเกษตรกรและแม่บ้าน เกษตรกรที่ใช้เวลาว่างจากการทำนาและเพาะปลูกพืชไร่ มาผลิตผ้าไหมเพื่อใช้และจำหน่ายเป็นรายได้อีกหนึ่ง เศรษฐกิจใหม่เป็นสินค้าที่นิยมของตลาดอย่างกว้างขวาง ดังนั้นจังหวัดมหาสารคามจึงได้ส่งเสริมการปลูกหม่อน เลี้ยงไหมแก่ประชาชน โดยมีการทดลองขยายพันธุ์หม่อนและสร้างห้องเลี้ยงไหมที่ถูกต้อง ตลอดจนการแนะนำการสาวไหมที่ถูกต้องเพื่อให้ได้เส้นไหมที่สวยงามและมีคุณภาพ จังหวัดได้ส่งเจ้าหน้าที่และเกษตรกรเข้ารับการอบรมที่สถานทดลองไหมเป็นประจำทุกปี ทำให้เนื้อที่การปลูกหม่อนขยายตัวขึ้นจากเดิมโดยในปี 2529 มีเนื้อที่ปลูกหม่อนในจังหวัดมหาสารคาม ถึง 30,646 ไร่

1.4 การปลูกพืชฤดูแล้ง หลังปี 2520 ระบบการชลประทานในจังหวัดมหาสารคามดีขึ้น จังหวัดจึงได้ส่งเสริมให้ทำการปลูกพืชในฤดูแล้ง โดยประสานงานกับกรมชลประทาน และสถานีการสูบน้ำด้วยไฟฟ้าของการพลังงานแห่งชาติ ส่งเสริมให้เกษตรกรปลูกพืชตระกูลถั่วต่าง ๆ การทำนาปรัง การปลูกพืชไร่อายุสั้น รวมทั้งปลูกพืชผักต่าง ๆ ซึ่งนับว่าได้ผลน่าพอใจ โดยเฉพาะพื้นที่ซึ่งเดิมไม่สามารถเพาะปลูกได้ในฤดูแล้งก็สามารถปลูกพืชผักได้ สถานีสูบน้ำด้วยไฟฟ้าที่ใช้ทั้งหมด 19 สถานี อำเภอกันทรวิชัย 4 สถานี อำเภอโกสุมพิสัย 9 สถานี อำเภอเมือง 6 สถานี ช่วยให้การทำนาปรังได้ 8,999 ไร่ แยกเป็นข้าวเจ้า 4,734 ไร่ ข้าวเหนียว 3,465 ไร่ นอกจากนี้จุดสูบน้ำจากลำน้ำชีและห้วยคดค้างยังมีส่วนช่วยเกษตรกรอีก 36 จุดในเขต 3 อำเภอคือ อำเภอเมือง อำเภอกันทรวิชัยและอำเภอโกสุมพิสัย ทำให้สามารถทำนาปรังได้อีก 14,903 ไร่

1.5 การปลูกไม้ผล - ไม้ยืนต้น โดยทั่วไปเกษตรกรนิยมปลูกแบบสวนหลังบ้าน และตามบริเวณหัวไร่ปลายนา ไม้นิยมปลูกเป็นส่วนหรือเป็นชนิด พืชที่นิยมปลูกได้แก่ มะม่วง มะพร้าว และกล้วย ต่อมาจังหวัดได้ส่งเสริมให้ปลูกกันมากขึ้น โดยตั้งโครงการส่งเสริมการปลูกไม้ผลแบบประจำอาสา ปีต่อปีละ 70,000 ต้น และโครงการส่งเสริมการปลูกไม้ผลทดแทนมันสำปะหลังปีละ 50,000 ต้น โครงการส่งเสริมการปลูกไม้ทดแทนการปลูกมันสำปะหลังปีละ 20,000 ต้น โครงการส่งเสริมการปลูกมะม่วงหิมพานต์ ในเขตทุ่งกุลาร้องไห้ 50,000 ต้น ปลูกยูคาลิปตัสปีละ 400,000 ต้น

1.6 การคมนาคมขนส่ง การคมนาคมขนส่งในจังหวัดมหาสารคามส่วนมากเป็นการคมนาคมและขนส่งทางบก การคมนาคมและขนส่งทางน้ำแทบไม่มีความสำคัญเลย เพราะเป็นเพียงการเดินทางข้ามแม่น้ำชีเท่านั้น จังหวัดมหาสารคามเป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ตรงกลางอีสาน มีรัศมีห่างจากชายแดนของภาคประมาณ 200 กิโลเมตร และมีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดร้อยเอ็ด (40 ก.ม.) สุรินทร์ (200 ก.ม.) บุรีรัมย์ (148 ก.ม.) ขอนแก่น (72 ก.ม.) และกาฬสินธุ์ (43 ก.ม.) มีถนนเชื่อมติดต่อกันได้ทั่วถึงทุกจังหวัดในภาคนี้ รวมทั้งภาคอื่น ๆ ด้วย เส้นทางติดต่อระหว่างอำเภอภายในจังหวัดเป็นถนนลาดยาง แต่เส้นทางติดต่อระหว่างอำเภอกับตำบลและหมู่บ้านเป็นถนนลูกรัง ดังนั้นการคมนาคมและขนส่งในจังหวัดจึงเป็นไปด้วยความสะดวก และเพียงพอต่อความต้องการของประชาชน

1.7 ธุรกิจการค้า แหล่งธุรกิจการค้าของจังหวัดมหาสารคามกระจายอยู่ตามอำเภอต่าง ๆ และแต่ละอำเภอมีความสัมพันธ์ทางการค้ากับอำเภอเมืองคือ ในจังหวัดน้อยมาก เนื่องจากในแต่ละอำเภอของจังหวัดมหาสารคาม อยู่ใกล้กับอำเภอหรือจังหวัดที่มีธุรกิจการค้าขนาดใหญ่กว่า เช่น อำเภอเข็ญชัยอำเภอโกสุมพิสัย อำเภอกันทรวิชัย และ อำเภอเมืองเองจะมีความสัมพันธ์ทางการค้ากับอำเภอบ้านไผ่และอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ส่วนอำเภอพยัคฆภูมิพิสัย อำเภอวาปีปทุม ก็มีความสัมพันธ์ทางการค้ากับจังหวัดบุรีรัมย์และจังหวัดนครราชสีมา อำเภอบรบือมีความสัมพันธ์ทางการค้ากับอำเภอบ้านไผ่ และอำเภอในจังหวัดนครราชสีมา จะมีเฉพาะอำเภอกันทรวิชัยบางส่วนและกิ่งอำเภอแควดำเท่านั้น ที่มีความสัมพันธ์ทางการค้ากับอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม จากสภาพการกระจายของธุรกิจการค้าเช่นนี้ ทำให้ธุรกิจการค้าในจังหวัดมหาสารคามไม่สามารถขยายเป็นธุรกิจขนาดใหญ่ได้ตั้งแต่นั้นราคาซื้อ-ขาย ผลผลิตทางการเกษตร

ของสินค้าอุปโภคบริโภคภายในจังหวัดมหาสารคาม จะได้อิทธิพลของความเคลื่อนไหวของราคาสินค้าในแหล่งการค้าที่สำคัญในอำเภอของจังหวัดใกล้เคียงเหล่านี้

สินค้าพื้นเมืองของจังหวัดมหาสารคาม

1. ผ้าทอมีการทอผ้าพื้นเมืองกันมาก เช่น ที่อยู่บ้านหนองเขื่อนช้างมีการทอผ้าฝ้ายและผ้าไหม และเป็นผ้าไหมในโครงการส่งเสริมศิลปาชีพ ในสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ทรงสนับสนุนให้การทอผ้าไหม ผ้ามัดหมี่ ผ้าขาวม้าไหม ดินซัน และทำหมอนขิด
2. การทอเสื่อพับแบบต่าง ๆ ที่ทันสมัยที่บ้านแพง อำเภอโกสุมพิสัย ชาวบ้านได้ทำมาเป็นเวลานาน และพัฒนาขึ้น สวยงาม มีชื่อเสียงมาก เหมาะจะซื้อเป็นของขวัญสำหรับผู้ได้มาเยือน เพราะเป็นงานฝีมืออันประณีต
3. การปั้นหม้อที่บ้านหม้อ ซึ่งเป็นหมู่บ้านห่างจากตัวเมืองเพียง 2 กิโลเมตร ราษฎรมีอาชีพหลักในทางปั้นหม้อ เป็นหม้อที่มุกภาพดี นอกจากนั้นก็มีสินค้าที่ระลึกเป็นเครื่องปั้นดินเผาอื่น ๆ อีกด้วย
4. การเจียรนัยพลอยที่บ้านขางสีสุราช ห่างจากตัวเมืองประมาณ 48 กิโลเมตร เป็นงานอุตสาหกรรมในครอบครัวที่น่าสนับสนุน เพราะเป็นศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านที่จนเจียรนัยได้ของชาวบ้าน และยังเป็นของขวัญที่งดงามอีกด้วย

สภาพทางสังคมของจังหวัดมหาสารคาม

ชาวจังหวัดมหาสารคามยังรักษารูปแบบของการตั้งบ้านเรือน อาศัยอยู่ตามประเพณีที่เคยมีมา จังหวัดมหาสารคามมีประชากรราว 889,961 คนอาศัยอยู่ใน เขตเทศบาลราว 38,185 คน (ข้อมูลพื้นฐานของจังหวัดมหาสารคาม สำนักงานสถิติแห่งชาติสำนักงานกฤษฎมนตรี 2532) ประชากรในเขตเทศบาลรวมกลุ่มตั้งบ้านเรือนที่เรียกว่า "คุ้ม" แต่ละคุ้มจะมีวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน ดังนั้นความร่วมมือของชาวคุ้มมักจะเกี่ยวข้องกับประเพณีและกิจกรรมต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กับวัดลักษณะดังกล่าว ผู้นำของคุ้มแต่ละคุ้มจึงเป็นผู้มีอิทธิพลทางการเมืองท้องถิ่นเพราะเป็นที่รู้จักของบุคคลในคุ้ม จังหวัดมหาสารคามมีสถานศึกษาหลายแห่ง สถานศึกษาที่สำคัญ อาทิเช่น มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมหาสารคามวิทยาลัยครู วิทยาลัยพลศึกษา วิทยาลัยเทคนิค วิทยาลัย

พยาบาล รวมทั้งวิทยาลัยศรีอัสสัมชัญซึ่งเป็นวิทยาลัยเอกชน นักศึกษาของสถาบันการศึกษาเหล่านี้ ส่วนหนึ่งเป็นพุ่มกุหลาบเนา ที่มีใช้จังหวัดมหาสารคาม ดังนั้นเพื่อผลประโยชน์ของเทศบาลที่จะได้รับค่า "รายหัว" จากทางกระทรวงมหาดไทย เทศบาลจังหวัดมหาสารคามทุกยุคสมัยจึงพยายามชักชวนให้สถาบันอุดมศึกษาเหล่านี้ หารวิธีการให้นักศึกษาของตนย้ายกุหลาบเนามาอยู่จังหวัดมหาสารคามในขณะที่ศึกษาอยู่ ดังนั้นเสียงของนักศึกษาเหล่านี้จึงเป็นหนทางหนึ่งที่ผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาลสนใจ อนึ่ง การที่มีสถาบันอุดมศึกษาหลายแห่งดังกล่าวทำให้ผู้บริหารระดับสูงของจังหวัดไม่พยายามขยายจำนวนสถานเริงรมย์ให้มากขึ้น จังหวัดพยายามกวดขันในสิ่งเหล่านี้ตั้งแต่อดีต ถึงแม้จะปรากฏว่ามีสถานเริงรมย์บ้างแต่ก็มีลักษณะเล็กและไม่ใช้ธุรกิจใหญ่ ดังที่ปรากฏในเมืองใหญ่ ๆ ลักษณะเช่นนี้จึงทำให้ แนวคิดเดิม วัฒนธรรม ประเพณีแบบเก่า ของชาวมหาสารคามยังปรากฏอยู่และผสมผสานกับแนวความคิดแบบใหม่ ซึ่งมาจากแหล่งความเจริญภายนอก

สภาพสังคมของประชาชน โครงสร้างของสังคมมีเชื้อชาติไทย ไม่มีชนกลุ่มน้อยหรือผู้อพยพพลภัย มีภาษาพูดประจำท้องถิ่นเป็นภาษาอีสาน ประชาชนโดยมากก็ยึดถือขนบธรรมเนียมประเพณี ให้ความเคารพนับถือผู้มีอาวุโส ยึดมั่นในพุทธศาสนา เป็นผู้รักถิ่นกำเนิด ถึงแม้จะอพยพไปอยู่ต่างถิ่นก็จะกลับคืนมาสู่บ้านในในงานประเพณีและเยี่ยมเยียนบ้านเกิดอยู่เสมอ ความเป็นอยู่ในครอบครัวโดยมากก็นับถือ วงศ์ญาติ มีความสมานสามัคคี ผู้小有มีความเคารพนับถือผู้ใหญ่ ประชาชนทั้งจังหวัดส่วนใหญ่ จะตั้งถิ่นฐานทำมาหากินกันหนาแน่นในบริเวณที่ลุ่มและมีแหล่งน้ำ ซึ่งเหมาะสมกับการเกษตรที่เป็นอาชีพหลักมีความหนาแน่นของประชากร โดยเฉลี่ยประมาณ 1,341 คนต่อตารางกิโลเมตร โดยเฉพาะพื้นที่อำเภอเมืองกันทรวิชัย เขียงยืนและบรบือ มีประชากรอาศัยอยู่หนาแน่นเฉลี่ยต่อพื้นที่เกินกว่า 160 คน ต่อตารางกิโลเมตร รองลงมาได้แก่กิ่งอำเภอแกด้า วาปีปทุม นาตุณ โภสมพิสัย ซึ่งมีความหนาแน่นเฉลี่ยประมาณ 100-154 คน ต่อตารางกิโลเมตร นอกจากนี้อำเภอนาเชือก พยัคฆภูมิพิสัย มีความหนาแน่นเฉลี่ยประมาณ 85.2-77 คนต่อตารางกิโลเมตร แต่เนื่องจากจังหวัดมหาสารคาม เป็นเมืองที่เป็นศูนย์กลางทางการศึกษา ซึ่งมีผู้อพยพเข้ามาศึกษาในมหาวิทยาลัยและในวิทยาลัยต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก ทำให้เขต

ในเมืองมีประชากรอยู่คึกคักหนาแน่น โดยเฉพาะช่วงเปิดเรียน ซึ่งมีส่วนช่วยให้เศรษฐกิจมีการหมุนเวียนดีขึ้นด้วย

สภาพทางการเมือง การบริหารของจังหวัดมหาสารคาม

สภาพทางการเมืองของจังหวัดมหาสารคามก่อนปี 2526 เป็นช่วงที่กลุ่มนายทุนและนักธุรกิจรุ่นใหม่ยังไม่เข้าไปมีอิทธิพลเกี่ยวข้องมากนัก ผู้ที่มีบทบาทในยุคนั้นได้แก่ นักกฎหมาย, ครู, ผู้ที่เคยบวชเรียนมามากและພິມອັນจะกินในท้องถิ่น ทำให้จังหวัดมหาสารคามมีการเมืองที่มีคุณภาพสืบทอดติดต่อกันมามิได้ขาด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงทศวรรษก่อนที่ จอมพล ป. หนีล-สงคราม จะสิ้นอำนาจ ชาวมหาสารคามได้สร้างนักการเมืองคุณภาพที่สร้างความภาคภูมิใจแก่คนอีสานมาตราบเท่าทุกวันนี้คือ นายจำลอง ดาวเรือง อดีตส.ส. ปี 2480, 2481 และ 2483 อดีตรัฐมนตรีชื่อก้องฟ้าผู้สละชีวิตให้กับบ้านเกิดเพื่อการเมื่อวันที่ 4 มีนาคม 2482 พร้อมกับนักการเมืองคนสำคัญของภาคอีสานอีก 3 คนคือ นายทองอินทร์ ภูมิพัฒน์, นายถวิล อุดลและดร.ทองเปลว ชลภูมิ แต่ นายจำลองก็ได้ทิ้งบาร์มี "ดาวเรือง" ไว้ให้แก่ทายาททางการเมือง

ก่อนปี 2515 การขึ้นสู่ตำแหน่งกันนั้น ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกสภาจังหวัดและสมาชิกสภาเทศบาล ชาวบ้านจะพิจารณาจากบุคคลที่มีอาวุโสหรือบุคคลที่ได้รับการยกย่องรับในท้องถิ่น เช่น ผู้ที่เคยบวชเรียนมามาก นักพัฒนาและผู้ซนหันมาหากิน แต่ปัจจุบันคนที่ได้รับการยอมรับคือ คนกลุ่มใหม่ที่ฐานะทางเศรษฐกิจดีกว่าชาวบ้านทั่วไป อย่างน้อยที่สุดต้องมีเงินซื้อเหล้า ซื้อวัวไควเลี้ยงชาวบ้าน ในจำนวนสมาชิกสภาจังหวัด 31 คน กล่าวได้ว่า ทั้งหมดเข้ามาด้วยอำนาจทางเศรษฐกิจ

ในส่วนของเทศบาลแต่ก่อน นายบุญช่วย อัดถาวรอดีต ส.ส. 4 สมัยปี 2489, 2491, 2494 และ 2512 ครองอำนาจมาโดยตลอดโดยอาศัยฐานจากการเป็นตระกูลเก่าแก่ของเมืองมหาสารคามแต่ นับตั้งแต่ปี 2513 เป็นต้นมานายเกียรติ นาคะพงษ์อดีต ส.ส. มหาสารคาม 3 สมัย ต้นปี 2500 ปลายปี 2500 และปี 2512 ได้เริ่มบุกเบิกทางให้กับกลุ่มธุรกิจกลุ่มใหม่โดยครองอำนาจติดต่อกันมาเกือบ 14 ปี จนกระทั่งถูกนักธุรกิจกลุ่มใหม่ล่าสัดโค่นล้มลงอย่างราบคาบ

ในการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 27 กรกฎาคม 2528 นักธุรกิจกลุ่มนี้ ได้แก่ นายประสิทธิ์ ทองโรจน์ เอเขนต์หนังสือรายใหญ่และเจ้าของโรงหนังนครสวรรค์ นายสุวิน ตาลรักษาเจ้าของกิจการร้านอาหารที่ใหญ่ที่สุด นายแมนชัย เหล่าวิสาห์พันธุ์ เอเขนต์เหล่า-เบียร์ เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ นายเกียรติ นาคะพงษ์จะถูกโค่นล้มลงอย่างบอบช้ำถึง 14 ต่อ 4 เสียงแต่กลุ่มนายเกียรติก็พยายามจะฟื้นฟูฐานเศรษฐกิจการเมืองขึ้นมาใหม่ โดยการร่วมมือกับกลุ่มพ่อค้าเนื้อวัว เนื้อส่ายแชกและกลุ่มพ่อค้าที่ดิน เนื้อส่ายขุน ขณะเดียวกันก็พยายามที่จะประสานกับกลุ่มชาติไทยให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น โดยมีกลุ่มข้าราชการบ้านนาญและที่กำลังจะเกษียณอายุราชการรวมกลุ่มกันอย่างเงียบ ๆ ส่วนนักการเมืองในระดับสภาจังหวัดการขยายอิทธิพลของกลุ่มผู้รับเหมาและพ่อค้าผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรอาจจะกล่าวได้ว่า ได้ก้าวเข้าสู่จุดสูงสุดทางการเมืองของกลุ่มทุนในระดับท้องถิ่นแล้วต่อไป คือ การต่อสู้ช่วงชิงอำนาจเด็ดขาดระหว่างกลุ่มอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ถ้าจะประเมินฐานอำนาจเดิมและพฤติกรรมในการเลือกตั้ง ส.ส. และ ส.จ. ที่ผ่านมาแล้ว แสดงให้เห็นถึงแนวโน้มที่กลุ่มกิจสังคมจะแผ่อิทธิพลมากยิ่งขึ้น โดยที่จะไม่มีกลุ่มใดมาท้าทายได้ภายในช่วงเวลา 10 ปีนับจากนี้เป็นต้นไป

สำหรับการเลือกตั้งที่ผ่านมาปี 2529 เป็นครั้งแรกที่พรรคการเมืองหนึ่งได้รับเลือกเข้ามาเกือบทั้งหมดของจำนวน ส.ส. ที่จะมีได้ของจังหวัด นั่นคือ พรรคกิจสังคม ซึ่งนำโดย นายประยุทธ์ ศิริพาณิชย์ อดีต ส.ส. 2 สมัย ก่อนหน้านั้น และอดีตรัฐมนตรีสมัยรัฐบาลเปรม 4-5 นาทีม เข้ามาได้จาก 5 ใน 6 คนและเป็นครั้งแรกอีกเช่นกัน ที่พรรคกิจสังคมสามารถข้ามไปมีบทบาททางเขตการเลือกตั้งฝั่งตะวันออกของจังหวัดมหาสารคามแบ่งเขตการเลือกตั้งออกเป็น 2 เขตจากจำนวน 9 อำเภอ 1 กิ่งอำเภอ มีประชากร 845,733 คนคือ เขตอำเภอทางตะวันออกกับเขตอำเภอทางตะวันตกปี 2526 สามารถมีจำนวน ส.ส. ได้ 5 คน เขตทางตะวันตกประกอบด้วย 6 อำเภอและเป็น เขตที่ 1 ส่วนเขตที่ 2 มีอำเภอเชียงยืน อำเภอกันทรวิชัย อำเภอเมือง และกิ่งอำเภอแกลง แต่ปี 2529 สามารถมี ส.ส. เพิ่มขึ้น 1 คน จึงมีการแบ่งเขตใหม่โดยเอาอำเภอวาปีปทุมมาอยู่รวมกับอำเภอทางตะวันออกและเปลี่ยนเป็นเขตเลือกตั้งที่ 1

อาจกล่าวได้ว่า การเมืองในจังหวัดมหาสารคามมีลักษณะของท้องถิ่น ซึ่งยังคงรักษารูปแบบเดิม ๆ ไว้ การแข่งขันทางการเมือง ยังคงใช้รูปแบบเดิมที่เคยปฏิบัติมา ประชาชนยัง

เป็นผู้กำหนด มิได้มีอำนาจในการต่อรองกับนักการเมืองทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น อาจพิจารณาได้จากลักษณะลำดับ 2 ประการคือ

1 ความไม่เกี่ยวเนื่องกับการเมืองระดับชาติ

การเมืองท้องถิ่นมหาสารคาม (การเทศบาล) มักไม่เกี่ยวเนื่องกับการเมืองระดับชาติ พรรคการเมืองระดับชาติมิได้มีความสัมพันธ์ เกี่ยวเนื่องและช่วยเหลือกิจการการเมืองท้องถิ่น พรรคการเมืองระดับชาติ มิได้สนใจในการแข่งขันเพื่อเป็นผู้บริหารกิจการเทศบาลมหาสารคาม นอกจากนี้ ผู้สมัครสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกสภาจังหวัด ต่างก็มิได้เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาลมหาสารคามที่ผ่านมา ลักษณะสำคัญสำหรับการเทศบาลเมืองมหาสารคามนับตั้งแต่เริ่มแรกจนถึง พ.ศ. 2528 ก็คือ ผู้นำและผู้บริหารเทศบาลเป็นคนท้องถิ่น ได้รับการผูกขาดมาเป็นเวลานานจากผู้นำทางการเมืองสองคนคือ คุณบุญช่วย อัดถาวร และคุณเกียรติ นาคะพงษ์ ภายใต้การผูกขาดอำนาจเป็นเวลานาน ทำให้ผู้นำทางการเมืองระดับชาติ(สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร)ในสมัยหลัง ๆ ต้องสร้างฐานะของตน ในการที่จะเป็นผู้แทนราษฎรด้วยวิธีการอื่น ๆ แทนการฝึกฝนจากการเมืองระดับท้องถิ่นหรือเทศบาลก่อน ปีพ.ศ. 2528 จึงเป็นช่วงของการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่สำคัญของจังหวัดมหาสารคามอีกช่วงหนึ่ง อันจะมีผลกระทบต่อการเมืองระดับท้องถิ่นในหลายรูปแบบ อาจกล่าวได้ว่าสาเหตุสำคัญที่การเมืองระดับชาติเกี่ยวข้องกับการเมืองท้องถิ่นจังหวัดมหาสารคามน้อยมากนั้น คงเนื่องมาจากธุรกิจของจังหวัดมหาสารคามเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ธุรกิจของชาติน้อยเช่นกัน ผลผลิตสำคัญของจังหวัดได้แก่ ข้าว มันสำปะหลัง นอกจากนี้โดยทั่วไป เศรษฐกิจของจังหวัดยังจัดอยู่ในอันดับเกือบจะยากจนที่สุดของประเทศอีกด้วย การขาดความเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจชาตินี้ คงทำให้พรรคการเมืองระดับชาติขาดความสนใจที่จะเกี่ยวข้องกับการเมืองระดับท้องถิ่นดังกล่าว

2. ลักษณะเดิมที่ปรากฏ หมายถึง ลักษณะของการแสดงออกซึ่งพฤติกรรมทางการเมืองที่ได้ปฏิบัติกันมา ซึ่งอาจจะพิจารณาได้เด่นชัดในกรณีต่าง ๆ คือ

2.1 ลักษณะผู้นำแบบเดิม ในอดีตผู้นำท้องถิ่นมหาสารคามมักได้รับการขนานนามว่า เป็นผู้ผูกขาดอำนาจทางการเมือง บริหารงานด้วยการใช้อำนาจเด็ดขาด ผูกขาดอำนาจทางการเมือง ใช้อำนาจหน้าที่และ ตำแหน่งไปในทางแสวงหาผลประโยชน์ ตัวอย่างเช่น เรื่อง

โรงภาพยนตร์ เรื่องการใช้น้ำมัน รถยนต์ เรื่องการได้รับผลประโยชน์จากการคัดเลือกพนักงาน และข้าราชการเทศบาล ลักษณะปัญหาดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความคิดที่ได้แสวงหาผลประโยชน์จากระบบอุปถัมภ์ ซึ่งทั้งสองทีม ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์ และการโจมตีจากคู่ต่อสู้ทางการเมือง

2.2 ลักษณะของกลุ่มนักการเมืองที่บริหาร นักการเมืองทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติมักจะเป็นกลุ่มของข้าราชการและพ่อค้า กลุ่มข้าราชการดังกล่าว มักเป็นข้าราชการบ้านนาญและมักมีอาชีพครูและมีการศึกษาที่ไม่สูงนัก กล่าวคือ มีจำนวนน้อยที่จบการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาลัย

2.3 วิถีหาเสียง การหาเสียงของกลุ่มต่างๆจนถึงปัจจุบันล้วนแต่ใช้วิธีการแบบเดิม รูปแบบการหาเสียง ดังกล่าว เริ่มตั้งแต่การปราศรัย การชักชวนผู้คนด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การฉายภาพยนตร์ การออกใบปลิวหาเสียง แผ่นปลิวซึ่งในวิธีการดังกล่าว ต่างได้ดำเนินมาตั้งแต่อดีต ทั้งฝ่ายสนับสนุนและฝ่ายคัดค้านในส่วนของเนื้อหาเน้น กลุ่มที่สำคัญต่างได้โจมตีกันและกัน ประเด็นสำคัญที่ได้รับการหยิบยกขึ้นมาคือ เรื่อง "การคอร์รัปชัน" การใช้หวัคคะแนในการคุมเสียงก็ยังมีวิธีการคือ เลือกพวกญาติมาก มีชื่อเสียงในคุ้ม ซึ่งเป็นข้าราชการและเป็นพวกเกี้ยวข้องกับวัดเป็นต้น วิถีหาเสียงเริ่มได้รับรูปแบบจากพรรคการเมืองระดับชาติ ที่ปรากฏชัดเจนคือในการหาเสียงของทีม หลังสารคามใหม่ พ.ศ.2528

นับตั้งแต่ตั้งเมืองมหาสารคามเป็นต้นมา คือเมื่อปี พ.ศ. ๒๒๖๖ จนมาถึงปัจจุบันมีผู้ดำรงตำแหน่งเจ้าเมือง หรือข้าหลวง หรือผู้ว่าราชการจังหวัด รวม ๖๒ คน ดังนี้

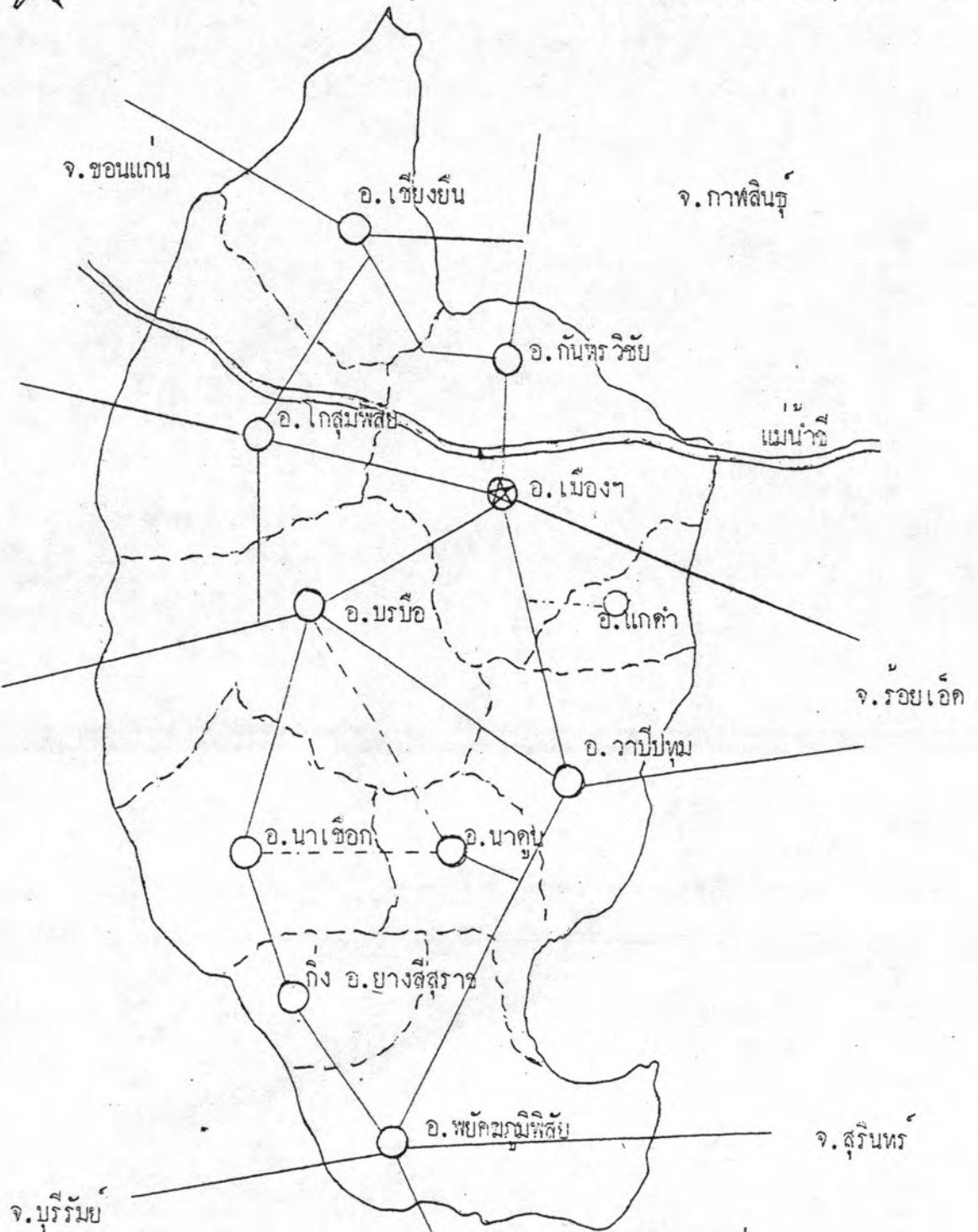
1. พระเจริญราชเดช (ท้าวมหาชัย กาด ภาณุตานนท์) พ.ศ. 2408-2422
2. พระเจริญราชเดช (ท้าวยิ่ง ภาณุตานนท์) พ.ศ. 2422-2443
3. อุปฮาด (เกื้อน รักภักดิ์จันทร์) พ.ศ. 2443-2444
4. พระเจริญราชเดช (อุน ภาณุตานนท์) พ.ศ. 2444-2455
5. หม่อมเจ้านพมาศ นวรัตน์ พ.ศ. 2455-2459
6. พระยาสารคามคณาภิบาล (พร้อม ณ นคร) พ.ศ. 2460-2462
7. พระยาสารคามคณาภิบาล (ทิพย์ วิจารณ์ประดิษฐ์) พ.ศ. 2462-2466
8. พระยาประจักษ์กรมวิรัช (สาย ปาละนันท์) พ.ศ. 2466-2468

9. พระยาสาธิตคามภักดี (อนงค์ พัดฉัตร)	พ.ศ. 2468-2474
10. พระอรุณเปศลสรวดี (เจริญ ทรัพย์สาร)	พ.ศ. 2474-2476
11. หลวงอังคณาวัชร (ร.อ.สมถวิล เทพาคำ)	พ.ศ. 2476-2482
12. หลวงประสิทธิ์บุรีรักษ์ (ประสิทธิ์ สิบยังค์)	พ.ศ. 2482-2484
13. หลวงประสิทธิ์บุรีรักษ์ (สำน สันไทร)	พ.ศ. 2484-2486
14. ขุนไมตรีประชารักษ์ (ไมตรี ไมตรีประชารักษ์)	พ.ศ. 2486-2489
15. ขุนจรรยาวิเศษ (เที่ยง บุญนิตย์)	พ.ศ. 2489-2490
16. ขุนพิศาลสุโขดิธรรม (ทองใบ น้อยอรุณ)	พ.ศ. 2490-2493
17. นายเชื้อม ศิริสนธิ	พ.ศ. 2493-2495
18. หลวงอนุพัชรราชกิจ (อัน อนุพัชรราชกิจ)	พ.ศ. 2495-2500
19. ขุนจรรยาวิเศษ (เที่ยง บุญนิตย์)	พ.ศ. 2500-2501
20. นายนาน มีชานาญ	พ.ศ. 2501-2506
21. นายรง ทศนาชลิ	พ.ศ. 2506-2510
22. นายเวียง สาครสิทธิ์	พ.ศ. 2510-2513
23. นายผล จุฑาทกุล	พ.ศ. 2513-2514
24. นายสัจฉินท์ กิตยารักษ์	พ.ศ. 2514-2517
25. นายชานาญ หจนา	พ.ศ. 2517-2519
26. นายวชิรพันธ์ พงศ์อารยะ	พ.ศ. 2519-2522
27. นายสมภาพ ศรีวารขาน	พ.ศ. 2522-2523
28. ร.ต.กิตติ ประทุมแก้ว	พ.ศ. 2523-2524
29. นายธวัช มกรมพงษ์	พ.ศ. 2524-2524
30. นายสมบุรณ์ พรหมเมศร์	พ.ศ. 2526-2528
31. นายไสว พรานหมณี	พ.ศ. 2528-2530
32. นายฉินท์ วิภาตะกาลดี	พ.ศ. 2530-ปัจจุบัน

จังหวัดมหาสารคาม
ศาลากลางจังหวัด เลขที่ - ถนนนครสวรรค์

ลำดับที่	อำเภอ/ กิ่งอำเภอ	เนื้อที่ (ตร.กม.)	จำนวนหน่วยการปกครอง			
			ตำบล	หมู่บ้าน	เทศบาล	สุขาภิบาล
1.	เมือง	556.697	9	137	1	-
2.	แกดำ	149.521	5	69	-	-
3.	โกสุมพิสัย	827.876	12	169	-	1
4.	กันทรวิชัย	372.221	9	128	-	1
5.	เชียงยืน	402.035	9	117	-	1
6.	บรบือ	948.622	13	211	-	1
7.	นาเชือก	528.198	9	110	-	1
8.	พยัคฆภูมิพิสัย	652.290	16	234	-	1
9.	วาปีปทุม	605.774	12	171	-	1
10.	นาดูน	248.449	7	79	-	1
รวม		5,291.683	101	1,425	1	8

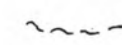

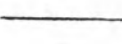
ทำเนียบท้องที่ พุทธศักราช 2531 กองปกครองท้องที่ กรมการปกครอง ก.มหาดไทย
กองปกครองท้องที่ กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย

ระยะห่างจากอำเภอเมือง

อ. บรบือ	26 กม.	กันทรวิชัย	16 กม.
อ. วาปีปทุม	40 กม.	เขียงยืน	44 กม.
อ. โกสุมพิสัย	28 กม.	แกดำ	28 กม.
อ. พยัคฆภูมิพิสัย	84 กม.	กิ่ง อ. ยางสีสุราช	70 กม.
อ. นาเชือก	56 กม.	นาบุญ	65 กม.

เครื่องหมาย

- แบ่งเขตจังหวัด
- แบ่งเขตอำเภอ/กิ่งอำเภอ
- ที่ตั้งกิ่ง/อำเภอ
- แม่น้ำชี
- ถนนลูกรัง
- ถนนลาดยาง

สถานการณ์ทางการศึกษาของจังหวัดมหาสารคาม

จังหวัดมหาสารคามได้ชื่อว่า เป็นตักศิลาแห่งอีสาน เพราะมีสถาบันการศึกษายู่เป็นจำนวนมาก เฉพาะในระดับอุดมศึกษามีอยู่ถึง 8 แห่ง คือ

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม	วิทยาลัยครูมหาสารคาม
วิทยาลัยพลศึกษามหาสารคาม	วิทยาลัยอาชีวศึกษามหาสารคาม
วิทยาลัยเกษตรกรรมมหาสารคาม	วิทยาลัยพยาบาลศรีมหาสารคาม
วิทยาลัยศรีอีสาน (คณาจารย์สตรี)	

สถาบันการศึกษาเหล่านี้ในแต่ละปีจะมีนักเรียน นักศึกษา เดินทางมาแลกเปลี่ยนงานและทัศนศึกษาหรือแข่งขันกีฬาผ่านเวียนไปตลอดทั้งปี มีการจัดการศึกษาตั้งแต่ ระดับอนุบาล ประถมศึกษาจนถึงระดับอุดมศึกษา คือ

มหาวิทยาลัย	1 แห่ง
วิทยาลัยครู	1 แห่ง
วิทยาลัยพลศึกษา	1 แห่ง
วิทยาลัยเทคนิค	1 แห่ง
วิทยาลัยอาชีวศึกษา	1 แห่ง
วิทยาลัยเกษตรกรรม	1 แห่ง
วิทยาลัยพยาบาล	1 แห่ง
วิทยาลัยเอกชน	1 แห่ง
โรงเรียนมัธยมศึกษาของรัฐ	24 แห่ง
โรงเรียนเอกชนสาขาศึกษา	3 แห่ง
โรงเรียนเอกชนสาขาสันนัญ	10 แห่ง
โรงเรียนประถมศึกษา	600 แห่ง

แหล่งโบราณสถาน, โบราณวัตถุและแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดมหาสารคาม

1. ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมอีสาน มีศูนย์อยู่ที่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม และวิทยาลัยครูมหาสารคาม ซึ่งอยู่ในเขตอำเภอเมืองมหาสารคาม เป็นที่รวบรวมศิลปวัตถุ โบราณวัตถุ ที่เป็นภาคอีสาน เพื่อนำมาจัดไว้ให้เป็นมรดกอันล้ำค่าของชาติให้คงอยู่สืบไป
2. พิพิธภัณฑ์มหาชัย ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลเมืองมหาสารคาม เก็บรวบรวมศิลปวัตถุและโบราณวัตถุ เช่น รูปปั้น เครื่องมือแกะสลักโบราณ รวมทั้งพระพุทธรูปโบราณ แบ่งแยกตามยุคสมัยต่าง ๆ โบราณ คัมภีร์ หนังสือโบราณและอื่น ๆ อีกมากมาย พิพิธภัณฑ์แห่งนี้ได้เป็นที่เชิดหน้าชูตาของจังหวัดมหาสารคาม มีชาวต่างประเทศและชาวไทยที่สนใจ ได้เข้าไปชมและใช้เป็นที่พักศึกษาศิลปะหลายพันคน
3. โบราณสถานและโบราณวัตถุ ที่สำคัญน่าชมมีหลายแห่ง คือ
 - 3.1 พระบรมสารีริกธาตุ ซึ่งขุดพบที่อำเภอนาดูนในบริเวณเมืองโบราณ คือนครจำปาศรี เป็นพระบรมสารีริกธาตุบรรจุในตลับทองคำ เงิน และสำริด เป็นชั้น ๆ ชมได้ที่พระธาตุนาดูน ซึ่งห่างจากตัวเมืองมหาสารคามประมาณ 38 กิโลเมตร
 - 3.3 ปราสาทแก้ว หรือกลุ่มมหาธาตุ ที่ตำบลเขวาสินรินทร์ อำเภอเมือง ห่างจากตัวเมืองไปตามถนนแจ้งสนิท ประมาณ 14 กิโลเมตร ก่อด้วยศิลาแลง ทำเป็นรูปกระโจมสี่เหลี่ยมมีประตูออกทางทิศตะวันออก กว้าง 2 ชั้น ชั้นในกว้าง 3 วา 2 ศอก ชั้นนอกกว้าง 4 วามีชานกว้าง 3 วา 1 ศอก ยาว 8 วา มีเทวรูปพระศิวะสร้างคู่กันไว้กับปราสาทแก้ว 2 องค์
 - 3.3 พระพุทธรูปมิ่งเมืองหรือพระพุทธรูปสุวรรณมาลี อยู่ที่วัดสุวรรณวาส หมู่ที่ 1 ตำบลโคกพระ อำเภอกันทรวิชัย ห่างจากตัวเมืองเพียง 15 กิโลเมตร เป็นพระพุทธรูปสมัยทวารวดี สร้างด้วยศิลาแลง ยืนนินมัทรีไปทางใต้ พระหัตถ์ขวากุมพระนาภี พระหัตถ์ซ้ายเหยียดไปตามพระองค์ พระบาททั้งสองข้างจมลงไปในแผ่นดินเพียงข้อพระบาท
 - 3.4 พระพุทธรูปเข็มนกคณ ที่ตำบลคันธารราษฎร์ อำเภอกันทรวิชัย ห่างจากตัวจังหวัดประมาณ 14 กิโลเมตร เป็นพระพุทธรูปสมัยทวารวดี สร้างด้วยศิลาแลง เหมือนกับพระพุทธรูปมิ่งเมืองกล่าวกันว่า สร้างขึ้นในเวลาเดียวกับเข็มนนพระนาคคณไปทางทิศใต้ พระศอกและพระเศียรชำรุด พระบาททั้งสองข้างจมดินอยู่เพียงข้อพระบาท มีหินรูปใบเสมาปักอยู่ข้างหน้า 1 หลัก

นอกจากนี้ยังมีโบราณสถานและโบราณวัตถุอยู่มากเช่น กู่น้อย สำนักนางขาว กู่บ้านแดง บ้านหัน บ้านเชียงเหียน เมืองคันธารวิชัย ศาลปู่เจ้า ศาลเจ้าหน่อเหล็กเมือง กู่สันตรัตน์ กู่ทอง กู่หนองขาคาด ฯลฯ

3.5 วนอุทยานภิกษุมณี อยู่ห่างจากตัวเมืองมหาสารคาม 28 กิโลเมตร มีบริเวณติดต่อกับสถานที่ประดิษฐานองค์พระหลวงหน่อมิ่งเมือง และศาลเจ้าปู่ มีสภาพเป็นป่าใหญ่ เนื้อที่ 72 ไร่ เป็นส่วนป่าที่สงวนมาก ทัศนียภาพร่มรื่น มีหนองน้ำ สระน้ำตามธรรมชาติ เป็นที่อยู่อาศัยของนกต่าง ๆ และมีลิงฝูงใหญ่ประมาณ 500-600 ตัว อาศัยอยู่ในป่านี้

3.6 แก่งเลิงจาน ห่างจากตัวเมืองมหาสารคามเพียง 3 กิโลเมตร เป็นอ่างเก็บน้ำที่กว้างขวาง เป็นที่ทำการสถานีประมงจังหวัด ซึ่งทำการเพาะพันธุ์ปลาน้ำจืดหลายจังหวัดในภาคอีสาน

3.7 แม่น้ำชีและกุดชีหลง เป็นที่พำนักนันทนาการของจังหวัด อยู่ห่างจากตัวเมืองมหาสารคาม 4 กิโลเมตร มีทิวทัศน์สวยงาม เล่นเรือกล้วยได้ หากพัฒนาบริเวณนี้จะจัดเป็นที่เล่นสกีน้ำได้เพราะมีน้ำมากพอ

3.8 หินร่อง ห่างจากตัวเมือง 25 กิโลเมตรอยู่ในท้องที่อำเภอโกสุมพิสัย ลักษณะเป็นลานหินใหญ่ กว้างประมาณ 1 เส้น

ความเปลี่ยนแปลงที่ปรากฏของจังหวัดมหาสารคาม

ถึงแม้จะเริ่มมีลักษณะบางประการที่เป็นสิ่งใหม่และทำให้เกิด ความเปลี่ยนแปลงและความเปลี่ยนแปลงบางประการมีลักษณะที่คล้ายคลึงกับการเมืองระดับชาติ ความคล้ายคลึงที่สำคัญก็คือเรื่องการใช้เงินซื้อเสียงจากสมัชช้ออกเสียงเลือกตั้ง ในกรณีดังกล่าวประชาชนหรือสมัชช้ออกเสียงเลือกตั้งเป็นลูกกาน้ำเต้านักการเมืองมากกว่า ประชาชนมิได้มีอำนาจหรือพลังที่จะต่อรองกับนักการเมืองเหล่านั้นเลย หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งประชาชนมิได้กระทำ ในภาวะเช่นนี้ประชาชนควรจะมีทางออก หรือการให้ความช่วยเหลือด้านข้อมูล เพื่อหาทางออกให้แก่ประชาชนเหล่านั้น ไม่ว่าจะเป็นการรวมตัวเรียกร้องผลประโยชน์เป็นกลุ่มเป็นก้อนมากกว่าได้รับเป็นรายหัวหรือเรียกร้องเป็นสิ่งก่อสร้างสำหรับ "คัม" ของตนเองซึ่งจะได้รับผลประโยชน์มากกว่า ในภาวะของยุคที่เงินมีบทบาทในกิจการทางการเมือง เช่น ในสภาวะปัจจุบัน

วัฒนธรรมทางการเมืองของสังคมไทย

การศึกษาที่ว่าวัฒนธรรมทางการเมืองของไทยเพิ่งเริ่มเมื่อสองทศวรรษนี้เอง แต่ก็มีผลงานของนักวิชาการด้านนี้ที่นำเสนออยู่มากพอสมควร เช่น ผลงานของกมล สมิวัเชียร³ สุจิต บุญบงการ³ ทินพันธุ์ นาคะตะ⁴ และลิขิต อีระเวคิน⁵ เป็นต้น ผลงานอีกชิ้นหนึ่งซึ่งเป็นการรวบรวมงานที่ค้นเกี่ยวกับเรื่องนี้โดยตรง คือ "วัฒนธรรมการเมืองไทย" แต่จะขอกล่าวเรื่องนี้โดยสังเขปเพียงเท่านั้น

1. วัฒนธรรมทางการเมืองตามทัศนะคติของกมล สมิวัเชียร

กมล สมิวัเชียร เห็นด้วยกับสมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพ ผู้ทรงอธิบายว่าลักษณะประจำชาติของไทย คือ ความรักอิสระภาพ การปราศจากวิหิงสาและการรู้จักประสานประโยชน์ ซึ่งอาจจะถือว่าการแสดงออกซึ่งทัศนะเกี่ยวกับวัฒนธรรมทางการเมืองของไทยเป็นครั้งแรกก็ได้ กมลได้ชี้แนะว่า วัฒนธรรมทางการเมืองไทยมีลักษณะที่ชัดเจนอยู่ 2 ประการ คือ

- 1.1 คนไทยมีอุดมการณ์และค่านิยมแบบอิสระนิยม
- 1.2 คนไทยมีอุดมการณ์และค่านิยมแบบอำนาจนิยม

³กมล สมิวัเชียร "วัฒนธรรมทางการเมืองกับการพัฒนาทางการเมือง," ใน วรรณไทยวิทยาการ : รัฐศาสตร์ (กรุงเทพมหานคร : โครงการตำราสังคมศาสตร์ แห่งประเทศไทย, 2514), หน้า 55.

⁴Thinnapan Nakata, The Problems of Democracy in Thailand : A Study of Political Culture and Socialization of College Students (Bangkok : Praepitaya, 1975).

⁵Likhit Dhiravegin "Political Development : Political Culture Approach," in The Journal of Social Sciences 7 (October 1970).

ในการศึกษาวัฒนธรรมทางการเมืองไทยนั้น กมล ได้แบ่งระดับของการเรียนรู้ทางวัฒนธรรมทางการเมืองของคนไทยออกเป็น 3 ระดับคือ ระดับครอบครัว ระดับสังคมทั่วไป และระดับสังคมการเมือง กมลพบว่า การเรียนรู้ทางการเมืองของคนไทยจำกัดอยู่ เฉพาะในครอบครัวและกับสังคมทั่วไป ส่วนระดับสังคมการเมือง ซึ่งเป็นการให้การเรียนรู้ทางการเมืองทั้งทางตรงและทางอ้อม นั้นยังเป็นของใหม่สำหรับคนไทยคือ⁶ เริ่มตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อปี 2475 นี้เอง ในสังคมไทย คนไทยส่วนใหญ่แล้วมักจะเน้นการเรียนรู้ ต่าง ๆ รวมทั้งการเรียนรู้ทางการเมือง(political socialization) ณ ครอบครัว และสังคมทั่วไป โดยจะเน้นความเป็นอิสระในระดับครอบครัว และเน้นอำนาจนิยมในรูปของอำนาจ ของราชการ หรืออำนาจของรัฐบาล ซึ่งมีข้าราชการเป็นผู้ใช้อำนาจนั้น เมื่อมีการขยายขอบเขตวงจรของการเรียนรู้ออกไปจากระดับครอบครัว ยังขยายออกไปหาสถาบันศาสนา โรงเรียน และการเมืองก็ยิ่งลดอิสระนิยมลง และเพิ่มอำนาจนิยมยิ่งขึ้น⁷ การเรียนรู้ระดับครอบครัวจะเน้นที่ความเป็นอิสระสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคลภายในครอบครัวกล่าวคือ ระหว่างญาติ ๆ ด้วยกันของคนไทย มีลักษณะตามสบายไม่มีกฎเกณฑ์อะไรที่ตายตัว มีความยืดหยุ่นค่อนข้างสูง และความเป็นตัวของตัวเองมาก (loosely structured social system) ซึ่งเป็นผลให้คนไทยไม่ชอบคนเคร่งครัดเจ้าระเบียบ ดังที่มีการตั้งข้อสังเกตว่า "ทำอะไรได้ตั้งใจคือไทยแท้" สะท้อนให้เห็นว่าคนไทยรักความเป็นอิสระและมีลักษณะเป็นปัจเจกชนนิยม(individualism)สูง คนไทยได้รับการปลูกฝังสั่งสอนให้เรียนรู้รับเอาลักษณะดังกล่าวเริ่ม ณ ระดับครอบครัวในขณะที่อยู่ในวัย เด็ก หรือทารกจนเติบโตเป็นผู้บรรลุนิติภาวะ

⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 56.

⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 53-54.

กล่าวโดยสรุป วัฒนธรรมทางการเมืองของไทยตามทัศนะของกมล สมิวัเชียร มีลักษณะที่เห็นเด่นชัดอยู่ 2 ประการคือ อีสระนิยมและอำนาจนิยม ซึ่งล้วนแต่ก่อให้เกิดปัญหาทางการเมืองหลายประการ คือ

1. การระดมสรรพกำลังจะทำได้ก็ต่อเมื่อ มีผู้นำที่เด็ดขาด ในยามที่ผู้นำที่ปราศจากความเด็ดขาด ไม่มีลักษณะอำนาจนิยมจะเป็นผลให้สังคมอ่อนแอลงทันที

2. ความเป็นอีสระ และการใช้อำนาจที่มากเกินไป โดยปราศจากความรับผิดชอบตามที่ตามมา จะเป็นผลเสียต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตย จะพบได้ว่าการรวมตัวกันเป็นองค์กรจะกระทำมิได้ชั่วคราวเท่านั้น เมื่อสัมฤทธิ์ที่เข้มแข็ง องค์กรก็จะสลายตัวไป

3. ผลจากอำนาจนิยม ทำให้คนไทยพยายามแสวงหาให้ได้มากที่สุดอำนาจ และอำนาจนี้เอง จะเป็นเครื่องมือที่สำคัญอันจะนำมาซึ่งสถานภาพทางสังคมในระดับสูง ด้วยเหตุนี้ คนไทยจึงพากันยกย่อง ให้เกียรติ เกรงกลัว เคารพนับถือผู้มีอำนาจนำมาซึ่งทุกสิ่ง ทุกอย่างนี้เอง จึงก่อให้เกิดการผูกขาดในอำนาจ ไม่ยอมให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการใช้อำนาจอย่างจริงจัง อันจะเป็นผลเสียต่อการพัฒนาทางการเมืองได้

4. การที่วัฒนธรรมทางการเมืองของไทยมีส่วนที่เป็นอีสระนิยมอย่างมาก จึงทำให้คนไทยรวมตัวกันเป็นกลุ่มเป็นองค์กรไม่ได้ และไม่อาจก่อให้เกิดความคิดของกลุ่มที่ เรียกว่าอุดมการณ์การแลกเปลี่ยนทัศนะกันก็มีอยู่บ้าง ความคิดใหม่ ๆ จึงไม่ค่อยเกิด หรือ เมื่อเกิดขึ้นมาได้ก็จะมีมีการถ่ายทอด นอกจากนี้ จากการที่คนไทยนิยมหรือเคารพนับถืออำนาจ จึงก่อให้เกิดระบบสัมพันธภาพ ที่ให้ความสำคัญกับบุคคลมากกว่าอุดมการณ์

5. ผลจากที่คนไทยรักอีสระและนิยมในอำนาจ จึงทำให้พฤติกรรมทางการเมืองของคนไทยมีลักษณะ pragmatism กล่าวคือ มีความยืดหยุ่นสามารถเปลี่ยนให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมได้ไม่ยาก และจะสนใจในสิ่งที่เป็นไปได้เท่านั้น ไม่สนใจที่จะได้เกี่ยงกันในปัญหา ทฤษฎีและอุดมการณ์

กมล สมิวัเชียร ได้สรุปว่า วัฒนธรรมทางการเมืองแบบไทยคงได้กล่าวแล้ว ไม่เอื้ออำนาจต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตยแบบตะวันตก ซึ่งตั้งอยู่บนฐานของกฎหมาย เน้นสถาบัน มิได้ขึ้นอยู่กับตัวบุคคล แต่ขึ้นอยู่กับอุดมการณ์ความเท่าเทียมกันแบบเข้าไป มีส่วนร่วมอย่างมีเหตุผล (active participation) และโครงสร้างทางการเมืองแบบ แบ่งแยกหน้าที่

การงานด้านการเมืองที่มีความชำนาญเฉพาะด้าน มีความสลับซับซ้อน (differentiation) เช่น พรรคการเมือง กลุ่มผลประโยชน์และการสื่อสารทางการเมือง เป็นต้น คนไทยจะไม่สนใจในอุดมคติ อุดมการณ์อีกเป็นเวลานาน

2. วัฒนธรรมทางการเมืองตามทัศนะของสุจิต บุญบงการ

จุดหรือประเด็นที่สุจิต บุญบงการเน้นก็คือ ความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษากับวัฒนธรรมทางการเมือง^๑ เขาเชื่อว่า การศึกษาระดับอุดมศึกษาโดยเฉพาะระดับมหาวิทยาลัยมีส่วนเสริมสร้าง และเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ค่านิยม และบุคลิกภาพทางการเมือง แตกต่างไปจากบุคคลที่มีการศึกษาต่ำ ทั้งนี้ โดยอาศัยสมมุติฐานว่า ผู้ที่มีระดับการศึกษาสูงย่อมมีวัฒนธรรมทางการเมืองกล่าวคือ มีความสนใจทางการเมือง และมีส่วนร่วมทางการเมืองและมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงกว่าผู้ที่มีระดับการศึกษาต่ำ ในการศึกษาเรื่องนี้ สุจิตได้ใช้แบบสอบถามเก็บข้อมูลจากนิสิตนักศึกษาปีสุดท้ายของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์จำนวน 372 คนซึ่งก็มีจำนวนไม่ถึง 10 เปอร์เซ็นต์ของจำนวนนิสิต นักศึกษาทั้งหมด ผลการศึกษาวิจัย พอสรุปได้ดังนี้

-นิสิต นักศึกษาสนใจการเมืองพอสมควร

-นิสิตนักศึกษารัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มีความสนใจการเมืองมากกว่านิสิตนักศึกษาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และประมาณร้อยละ 60 ของนิสิตนักศึกษารัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ สนใจและติดตามกิจกรรมด้านการเมือง

-นิสิตนักศึกษารัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ ติดตามข่าว และข้อวิจารณ์ทางการเมืองในหนังสือพิมพ์ร้อยละ 70.7 และทบทวนปัญหาทางการเมืองอย่างน้อยสัปดาห์ละ 2 ครั้งคือ ร้อยละ 59.9 และอีกร้อยละ 4.2 ของนิสิตนักศึกษารัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ ไม่เคยคุยเรื่องการเมือง

^๑ สุจิต บุญบงการ, "ประชาธิปไตยกับสังคมไทย," หน้า 10.

-เมื่อถูกถามว่า สนิใจที่จะเข้าไปดำรงตำแหน่งการเมืองหรือไม่ ส่วนใหญ่ไม่สนใจหรือที่สนใจ แต่ก็เป็นที่ปรึกษาให้แก่ผู้ที่ดำรงตำแหน่งทางการเมือง เท่านั้น

2.2 บทบาทของมหาวิทยาลัยในการเสริมสร้างและเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมทางการเมือง

-มหาวิทยาลัย ไม่ได้มีส่วนในการเปลี่ยนแปลง ทักษะคิดและค่านิยมของนิสิตนักศึกษาเท่าที่ควร แม้แต่นิสิตนักศึกษายู่ในเมิสต์ท้ายในระดับปริญญาตรีแล้ว ทักษะคิดและค่านิยมทางการเมืองของเขายังมิได้เปลี่ยนแปลงเท่าที่

-สถาบันครอบครัว เครือญาติและสถาบันสังคมทั่วไป ยังมีบทบาทหรืออิทธิพลมากกว่าสถาบันอุดมศึกษา ในการกำหนดทักษะคิดและค่านิยมทางการเมือง

-มหาวิทยาลัย มิได้เป็นไปเพื่อสนับสนุนความคิดริเริ่ม หรือสร้างสรรค์ที่เป็นตัวของตัวเอง ทำหน้าที่ได้แต่สร้างนักศึกษาให้เป็นผู้ตามที่ดี วิธีการให้การอบรมสั่งสอนในมหาวิทยาลัยมีส่วนทำให้นิสิตนักศึกษามีทักษะคิดและค่านิยมยังคงเดิมอยู่ สังคมมหาวิทยาลัยยังเป็นสังคมที่มีการอำนาจ การอบรมเน้นหนักไปในด้านให้เชื่อฟัง เคารพยำเกรงผู้ที่อยู่ชั้นสูงกว่า ทำให้กลายเป็นบุคคลมีบุคลิกภาพแบบอำนาจนิยม ซึ่งขัดกับระบอบประชาธิปไตย มหาวิทยาลัยในประเทศไทย ไม่มีนโยบายการศึกษาที่มีอะไรมากกว่าการเป็นแหล่งสอนวิชาชั้นสูง ขาดความตั้งใจอย่างจริงจังที่จะสร้างนักศึกษาให้เป็นผู้มีปัญญาและความคิดอย่างกว้างขวาง นักศึกษามหาวิทยาลัยจึงเป็นนักปฏิบัตินิยมมากกว่านักอุดมคติ⁹

2.3 วัฒนธรรมทางการเมืองกับการพัฒนาประชาธิปไตย :

-นักศึกษาส่วนใหญ่ ยังมีความเฉื่อยเฉื่อยทางการเมือง เพราะการอบรมระดับมหาวิทยาลัยในประเทศไทย เน้นวิชาชั้น ขาดการเน้นในการสอนเสริมสร้างปัญหา ให้ความสนใจในประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าของส่วนรวม และได้รับการอบรมสั่งสอนให้ยอมรับในอำนาจตั้งนั้นการศึกษาในระดับมหาวิทยาลัยในประเทศไทยจึงไม่มีส่วนเสริมสร้าง หรือพัฒนาประชาธิปไตยเท่าที่ควร คงทำหน้าที่ได้แค่ช่วยรักษาเสถียรภาพทางการเมืองเท่านั้น

⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 19-21 อ้างต่อจาก ชัยอนันต์ สมุทวณิช "วัฒนธรรมทางการเมืองกับระบอบการเมืองแบบประชาธิปไตย," หน้า 113.

3. วัฒนธรรมทางการเมืองตามทัศนะของประเสริฐ แยมอัมพุง

1. ความรักอิสรภาพ หรือความเป็นไทย คนไทยมีลักษณะนิสัยไม่ชอบอยู่ใต้อำนาจ บังคับ การกดขี่ เข้มงวดของผู้อื่น และไม่ชอบให้ผู้อื่นเข้ามายุ่งในเรื่องส่วนตัวคนไทยมีความหยิ่งและรักศักดิ์ศรีของตนเอง ไม่ชอบให้มีการบังคับน้ำใจหรือตีความรู้สึกกัน คนไทยชอบคิดชอบทำอะไรตามอำเภอใจตัวท่านเอง "ทำอะไรได้ดังใจ คือไทยแท้" ฉะนั้นจึงทำให้คนไทยไม่ค่อยรับผิดชอบต่อนหน้าที่ การถือตนเป็นใหญ่ทำให้เกิดปัญหาการทำงานเป็นกลุ่ม

2. การเข้าความเป็นตัวของตัวเองหรือปัจเจกบุคคลนิยม(individualism)ใกล้เคียงกับการรักอิสรภาพคือ การให้คุณค่าในความเป็นตัวของตัวเอง เช่นถือว่าบุคคลจะเป็นอย่างใดย่อมแล้วแต่กรรมของตนเองในการคิดต่อสัมพันธ์กับบุคคลคนไทยยึดหลัก "เกรงใจ" กันซึ่งหมายถึงการไม่เรียกร้อง บังคับให้คนอื่นทำในสิ่งที่เขาไม่อยากจะทำ สิ่งนี้เองหากมีมากเกินไปทำให้คนไทยไม่กล้าทำหน้าหรือวิจารณ์ผู้อื่น

3. ความรู้สึกมักน้อย สันโดษ และพอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่ คนไทยไม่มีความทะเยอทะยานตั้งรบนทะเลาะทะเลาะที่จะเอาอย่างคนอื่น ถือเสียว่าความสำเร็จของแต่ละบุคคลเป็นเรื่องของบุญวาสนาดังคำพังเพยที่ว่า "อย่าไม่สง่าให้เกิดศักดิ์" ซึ่งทำให้เกิดปัญหาการไม่พัฒนาชีวิตให้เจริญก้าวหน้า

4. การเข้าการหาความสุขจากชีวิต คนไทยมองชีวิตในแง่ความสวยงาม การกลมกลืน และหาความสุขจากโลก ซึ่งตรงข้ามกับคนตะวันตก ซึ่งมักจะมองชีวิตในแง่ความขัดแย้งระหว่างอำนาจฝ่ายต่ำในร่างกายนมนุษย์และอำนาจฝ่ายสูง ซึ่งได้แก่ ศีลธรรมและความรู้สึกรับผิดชอบในใจ คนไทยจึงไม่มีความรู้สึกขัดแย้งในใจเกี่ยวกับ การปล่อยตนหาความสำราญ เพราะถือว่าอยู่ในธรรมชาติของมนุษย์ คนไทยดูเป็นคนที่ไม่มีความทุกข์ร้อนและจะหาสิ่งใดก็ตามถึงความสนุกสนานติดตามมาด้วยเสมอการขำ ความสนุกสนานร่าเริงทำให้คนไทยมีสุขภาพจิตมั่นคง ไม่มีความจริงจังในชีวิตและชอบชีวิตแบบง่ายๆ เพื่อความสุขในปัจจุบันและชอบชีวิตแบบง่าย ๆ ลักษณะนิสัยเช่นนี้ก่อให้เกิดปัญหาหลายอย่าง โดยเฉพาะทำให้คนไทยไม่รู้จักหน้าที่ และไม่ยอมรับระเบียบวินัยในการทำงาน การควบคุมใจตนเอง และการประหยัดเพื่อสะสมพัฒนาความเจริญของตน

5. การเข้าการเคารพเชื่อฟังอำนาจ คนไทยนิยมการแสดงความอ่อนน้อมและเคารพบุคคลผู้มีอำนาจ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลเป็นไปตามแบบพิธีซึ่งแสดงถึงฐานะสูงต่ำของบุคคลที่เกี่ยวข้องดังเช่น แสดงออกในสรรพนามชนิดต่างๆที่ใช้เรียกแทนชื่อบุคคลในการปฏิบัติ

ตนเองใหม่ ผมอ่านมากถือว่าเป็นภูมิปัญญาที่เป็นเหมือนร่มโพธิ์ร่มไทรของพี่น้อง ฉะนั้นจึงควรจะได้รับ การเคารพยกย่องและได้รับสิทธิพิเศษต่าง ๆ ที่จะสั่งการให้พี่น้องปฏิบัติตามแต่ผู้ใหญ่เองก็ต้องใช้อำนาจด้วยความเป็นธรรม และให้ความช่วยเหลือพี่น้อง เมื่อพี่น้องตกอยู่ในฐานะลำบาก ซึ่งอันนี้เองก่อให้เกิดปัญหาเรื่อง ระบบเจ้านาย-ลูกน้อง อันเป็นระบบพรรคพวกและก่อให้เกิดปัญหาครอบครัวขึ้น ซึ่งยากแก่การแก้ไขในสังคมไทย

6. การนิยมความโอ้อวดสืบเนื่องมาจากนิสัยที่เชื่องช้าและหึ่งงันในตัวของคนไทยจนถึงแม้จะดูภายนอกว่าฐานะตกต่ำ แต่ในใจจริงก็ไม่เต็มใจยอมรับว่าตัวเองด้อยต่ำกว่าคนอื่น เพราะถือว่าตนเองมีความเท่าเทียมกับคนอื่น เมื่อคนอื่นมีสิทธิทำได้ตนเองก็มีสิทธิทำได้เช่นเดียวกันคนไทยแสดงออกนิสัยนี้ด้วยการแสดงความโอ้อวด เพื่อให้คนอื่นยอมรับ ความสำคัญของตนเอง เช่น ชอบเครื่องแบบ ชอบยศถาบรรดาศักดิ์ ชอบแสดงความมั่งคั่งร่ำรวย แม้แต่คนชนบทก็ชอบแข่งขันในเรื่องนี้เช่น มีปากกาปลายดอกทอง วิทยุหรือเครื่องทองรูปพระมโหฬาร จัดงานพิธีอย่างหรูหรา แต่ไปขโมยเงินผู้อื่น อย่างสนุกสนานว่า "ตาน้ำพริกละลายแม่บ้าน" หรือขโมยผ้าเอาหน้ารอด เป็นต้น ลักษณะนี้เองที่ทำให้ไม่มีเงินออมที่ รัฐบาลจะนำไปใช้เป็นทุนในการพัฒนาประเทศ

7. ความสัพพัตถ์อ่อนโยน มีใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ใจกว้างขวางและเห็นใจผู้อื่น คนไทยนิยมความจริงใจ และช่วยเหลือกันในความสัมพันธ์ระหว่างกัน และไม่คิดเอาเปรียบผู้อื่น เมตตาสงสารไม่เข้าเติมหมั้แผ่ โกรธง่ายหายเร็ว แต่ที่สำคัญคือ ลืมอะไร ง่าย ๆ แม้บางครั้งคนอื่นทำให้เจ็บใจแต่เมื่อนานไปก็ลืม และบางครั้งให้อภัย คนไทยมัก ชอบพูดว่า "ไม่เป็นไร" "ลืมเสียเถิด" "เรื่องเล็ก" เป็นต้น ซึ่งลักษณะนี้ ทำให้คนไทย เป็นคนชาติวินัย ไม่มีระเบียบมีการช่วยเหลือเกื้อกูล ในเรื่องการหลีกเลี่ยงตัวบทกฎหมายอยู่ เนื่อง ๆ¹⁰

¹⁰ ประเสริฐ แยมกลิ่นหึ่ง, "ลักษณะประจำชาติในฐานะเป็นปัจจัยกำลังอำนาจแห่งชาติ," (พิมพ์เป็นการภายในที่แผนกตำราและคำอธิบาย คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย).

นอกจากลักษณะความไม่เอื้ออำนวยต่อประชาธิปไตยของคนไทยดังกล่าวแล้ว ยังมี
 ค่านิยมต่าง ๆ ซึ่งมีผู้ได้รับรวมไว้หลากหลายประการ เช่น ค่านิยมเรื่องความมั่งคั่ง (wealth)
 อำนาจ(power), ขกย่องความเป็นผู้ใหญ่ (seniority), ขกย่องจิตใจนักเลง, ขกย่อง
 การเป็นเจ้านาย, ขกย่องความใจกว้าง, ขกย่องความกตัญญูรู้คุณ (gratitude), ขกย่องผู้มี
 ความรู้หรือปราชญ์ (The wise), ขกย่องความ เคารพแบบอบริจกที่ที่ที่สูง(property of
 etiquette) เป็นต้น ซึ่งค่านิยมเหล่านี้รรมอยู่ในวัฒนธรรมทางการเมือง ดังกล่าวมาแล้ว

นอกจากปัญหาวัฒนธรรมทางการเมืองของไทย ที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการปกครอง ใน
 ระบบประชาธิปไตยดังกล่าวแล้ว ปัญหาสื่อมวลชนในประเทศไทยก็มีความสำคัญไม่น้อย ในแง่ที่ว่า
 สื่อมวลชน เช่น วิทยุ ทีวี หนังสือพิมพ์ ในเมืองไทยนั้น มักจะถูกครอบงำจากฝ่ายรัฐบาลไม่ทาง
 ตรงก็ทางอ้อมเช่นรัฐบาลออกกฎหมายที่จำกัดเสรีภาพของหนังสือพิมพ์ มิให้เสนอข่าวซึ่งอาจกระทบ
 กระเทือนความมั่นคงของชาติ ซึ่งหากจะตีความออกไปแล้ว "ความมั่นคงของชาติ" สามารถ
 ขยายความออกไปได้อย่างกว้างขวาง หนังสือพิมพ์จึง ถูกวิตรอนเสรีภาพในการแสดงออกซึ่งความ
 คิดความเห็นเป็นอย่างมาก ในประเทศซึ่งเป็น ประชาธิปไตย การแสดงออกซึ่งความคิดความเห็น
 ของหนังสือพิมพ์เป็นไปได้อย่างเสรี และสถาบันหนังสือพิมพ์ ก็มีอิทธิพลเป็นอย่างมากในการเสนอ
 และเปิดเผยข้อเท็จจริงให้ประชาชนทราบ อย่างไรก็ตาม การที่สถาบันหนังสือพิมพ์ในประเทศไทย
 ไทยยังเป็นสถาบันที่มีอิทธิพลไม่เข้มแข็งอย่างประเทศตะวันตกที่เป็นประชาธิปไตย อาจมีสาเหตุมา
 จากตัวหนังสือพิมพ์เองที่ยังไม่สามารถมีองค์กรกลางที่จะผนึกกำลังหนังสือพิมพ์ใหม่มีความเข้มแข็งพอ

จากการสำรวจวิจัยวัฒนธรรมการเมืองของไทย และจากการวิเคราะห์สภาพสังคม
 ไทยดังกล่าวแล้ว หอที่จะมองเห็นปัญหาแล้วว่า วัฒนธรรมการเมืองของไทย น่าจะมีลักษณะที่
 เน้นหนักไปทาง "อำนาจนิยม" มากกว่า "ประชาธิปไตย" อันเป็นมรดกของลักษณะชนบธรรม
 นิยม จารีตประเพณี ค่านิยมของไทยมาแต่โบราณกาล และยังคงฝังรากแน่นอยู่ในสังคมไทย
 ปัจจุบันซึ่งปัญหานี้ ข้อมเป็นอุปสรรคต่อการปกครองในระบบประชาธิปไตย จึงทำให้
 ประชาธิปไตยยากที่หนึ่งรากลงได้ในประเทศไทย ลักษณะค่านิยม ทัศนคติ ความ เชื่อของคนไทยซึ่ง
 นิยมอำนาจและสนับสนุนเผด็จการ มีดังนี้

1. การไม่ยึดถือในศัทธิของการปกครองแบบประชาธิปไตย
2. ไม่เชื่อมั่นในความสามารถ การมีคุณค่าและศักดิ์ศรีของมนุษย์
3. ไม่ยอมรับความแตกต่างของแต่ละบุคคลในการใช้สิทธิเสรีภาพของเขา
4. การมอบความรับผิดชอบทุกสิ่งทุกอย่างไว้ให้ผู้นำ
5. มีความคิดมั่นอยู่แต่ค่านิยมแบบดั้งเดิม
6. นิยมยึดถือในระบบอาวุโส
7. นิยมยึดถือในตัวบุคคลมากกว่าหลักการหรือเหตุผล
8. ขอมออ่อนน้อม จำนวนต่อผู้มีอำนาจ
9. นิยมอำนาจแบบเผด็จขาด
10. มองโลกในแง่ร้าย ไม่มีความไว้วางใจผู้อื่น
11. ไม่มีความเชื่อมั่นในตัวเองและไม่สำนึกในหน้าที่ความเป็นพลเมือง
12. ไม่เชื่อถือในตัวเจ้าหน้าที่ หรือสถาบันทางราชการและทางการเมืองของรัฐ
13. ความเฉื่อยชาทางการเมือง ไม่ชอบการวิพากษ์วิจารณ์

นอกจากนี้ ยังมีปัญหาที่เชื่อมโยงกับวัฒนธรรมทางการเมืองของไทย ยกตัวอย่าง เช่น อายุ การศึกษา และอาชีพของคนไทย เป็นต้น

อายุ ผู้นำหรือบุคคลชั้นนำ (elite) ของคนไทยไม่ว่าจะเป็นผู้นำทางการเมือง ผู้นำทางการศึกษา ผู้นำทางด้านศาสนา มักจะมีอายุสูงซึ่งคนไทยยังมีอายุสูงเท่าใด ย่อมมีวัฒนธรรมการเมืองของไทยแบบเก่ามากเท่านั้น และวัฒนธรรมทางการเมืองของไทยยิ่งเก่า และดั้งเดิมมากเท่าใด ก็ย่อมจะนิยมอำนาจเผด็จการมากขึ้นเท่านั้น ยกตัวอย่างเช่น ผู้นำทางการเมืองของไทยปัจจุบัน ส่วนใหญ่มีอายุเกินกว่า 60 ปี แทบทั้งสิ้น

อาชีพ คนไทยส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ 84 ของประเทศยังมีอาชีพในการทำนา ทำไร่ มีคนไทยเป็นจำนวนน้อยซึ่งมีอาชีพรับราชการ บุคคลซึ่งต่างอาชีพกัน ย่อมมีผลประโยชน์แตกต่างกัน ฉะนั้น ความคิด ทัศนคติ ความเชื่อของบุคคลต่างอาชีพ ย่อมมีแตกต่างกันได้กล่าวมาแล้วว่า อำนาจอธิปไตยของไทยในประวัติศาสตร์ได้ส่งเสริมให้ราชการไทยอยู่ในฐานะ "เจ้านาย" และเกื้อหนุนให้ราษฎรไทยโดยทั่วไปยอมรับฐานะ "ลูกน้อง" ตลอดมา ฉะนั้นค่านิยม ความเชื่อและ

ทัศนคติของบุคคล ซึ่งเป็นข้าราชการและบุคคลซึ่งไม่ได้เป็นข้าราชการอย่าง ชาวไร่ชาวนา พ่อค้า และอาชีพอิสระอื่นๆ จึงย่อมจะแตกต่างกันอยู่มาก ข้าราชการนั้นน่าจะมีลักษณะนิยมอำนาจมากกว่าอาชีพใด ๆ และพวกที่มีอาชีพไม่ได้รับราชการน่าจะมีลักษณะ วัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยมากกว่าข้าราชการ

การศึกษา ผลงานการศึกษาของอัลมอนด์และเวอร์บา ชี้ให้เห็นว่า การศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญของกระบวนการขัดเกลาให้รัฐระเบียบทางสังคมทางการเมือง โดยการที่การศึกษาทำให้บุคคลมีความรู้เรื่องการเมืองดีขึ้นและมีความเชื่อมั่นสูงในบทบาททางการเมืองของตน สถานศึกษาจึงมีบทบาทอย่างมากต่อการเปลี่ยนแปลงทางทัศนคติ ค่านิยม และบุคลิกภาพของผู้ที่เข้ามาศึกษาและก่อให้เกิดวัฒนธรรมทางการเมืองที่แตกต่างไป จากบุคคลที่มีการศึกษาต่ำและระบบการศึกษาสมัยใหม่ส่วนใหญ่ ได้รับอิทธิพลจากทางตะวันตกเป็นอย่างมาก ซึ่งอารยธรรมตะวันตกนั้น ให้ความสำคัญทางทัศนคติแบบประชาธิปไตย ระบบการศึกษา จึงมีแนวโน้มทางส่งเสริมประชาธิปไตยไปโดยไม่รู้สีกตัว เช่น บุคคลที่มีการศึกษาสูง มักจะมีความสนใจทางการเมืองและมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงกว่าบุคคลที่มีการศึกษาต่ำ ฉะนั้น จึงน่าจะเป็นไปได้ว่าบุคคลชั้นนำที่มีการศึกษาสูงย่อมมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยมากกว่าบุคคลชั้นนำที่มีการศึกษาต่ำ และบุคคลชั้นนำที่มีการศึกษาต่ำ มีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบอำนาจนิยมมากกว่าบุคคลชั้นนำที่มีการศึกษาสูง¹¹

¹¹ Gabriel Almond and Sidney Verba, The Civic Culture (Boston : Little Brown, 1965), p.112.

ตารางที่ 3.2 การวิเคราะห์ผลการศึกษาเกี่ยวกับวัฒนธรรมทางการเมืองของคนไทย
(จำแนกตามลักษณะทางด้านอำนาจนิยมและประชาธิปไตย)

วัฒนธรรมทางการเมืองของคนไทย	ประชากรที่ศึกษา (ผู้ศึกษา)	จำนวนผลงาน
1. แบบอำนาจนิยม หรือไม่เอื้ออำนาจ ต่อระบอบประชาธิปไตย	<ul style="list-style-type: none"> - นักเรียน, นิสิต, นักศึกษา (สำเนา ชจรศิลป์, สมศักดิ์ ส่งสัมพันธ์, เนียรัง ปานใหม่) - นักเรียนนายเรืออากาศ (บุญชาติ พรหมผล) - นายทหารชั้นนายพันของกองทัพบก (สุรพาสัน ทัพพาน) - ข้าราชการไทย (สมพร เขียวเม่น) - บุคคลชั้นนำในท้องถิ่น (มณฑล มือนันต์) - ประชาชนไทย (กมล สมวิเชียร, มนูญ ศิริวรรณ, ชัยวัฒน์ รัชชจร, เรืองรัตน์ ปัญญาขง, P.R.Shirk) - ประชาชนทั่วไป, ครู, พระสงฆ์ ทั้ง 4 ภาคของไทย (คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์) 	<p>3</p> <p>1</p> <p>1</p> <p>1</p> <p>1</p> <p>5</p> <p>1</p>
รวม		13
2. แบบพสมระ- หว่างอำนาจนิยม และประชาธิปไตย	<ul style="list-style-type: none"> - นิสิต, นักศึกษา (สัจจิต บุญงการ, สมเจต อารอด, สุภาพร วิไลพันธ์) - นักเรียนนายร้อยทหารบก (ทรรคินัย ปัจจุบันนท์) 	<p>3</p> <p>1</p>

วัฒนธรรมทางการ เมืองของคนไทย	ประชากรที่ศึกษา (นักศึกษา)	จำนวน ผลงาน
2.1 โฉมเอียงทาง อำนาจนิยม	<ul style="list-style-type: none"> - นักเรียนนายร้อยตำรวจ(ร.ต.ท.ธารินทร์ จันทราทิพย์) - ข้าราชการครู (วิจิต นวลแก้ว) 	<p style="text-align: center;">1</p> <p style="text-align: center;">1</p>
2.2 แบบผสม ระดับกลาง	<ul style="list-style-type: none"> - นิสิต, นักศึกษา (ทินพันธ์ นาคะตะ, วิชัย ภูโยธิน) - นักเรียนนายร้อยตำรวจ (ชาลิต ภัยลี) - ผู้นำสหภาพแรงงานไทย(บุญฤทธิ์ แสนมาน) - ผู้นำกลุ่มเกษตรกร (สมบัติ อารังธัญวงศ์) - ครู, อาจารย์ (พลศักดิ์ จิรโกศิริ, บุญญา ปุຍเบียง) - สมาชิกวุฒิสภา (โยธิน มีจันทร์) - สมาชิกวุฒิสภาไทย (ร.ต.ต.อมร ราชณรงค์) 	<p style="text-align: center;">2</p> <p style="text-align: center;">1</p> <p style="text-align: center;">1</p> <p style="text-align: center;">1</p> <p style="text-align: center;">2</p> <p style="text-align: center;">1</p> <p style="text-align: center;">1</p>
2.3 โฉมเอียงทาง ประชาธิปไตย	<ul style="list-style-type: none"> - นักศึกษา (วิวัฒน์ เอี่ยมไพรวัน) - ข้าราชการส่วนกลางกระทรวงมหาดไทย (มธุรส ใหญ่ขันธ์) 	<p style="text-align: center;">1</p> <p style="text-align: center;">1</p>
รวม		17
3. แบบประชาธิปไตยหรือเอื้ออำนาจ นายทหารขอบประชาธิปไตย	<ul style="list-style-type: none"> - นิสิต, นักศึกษา (โกกรฐ จิระบุตร) - กรรมการ (วภาส รุจิโรจน์) 	<p style="text-align: center;">1</p> <p style="text-align: center;">1</p>
รวม		2

ลักษณะวัฒนธรรม ศาสนา จริยธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี ของจังหวัดมหาสารคาม

1. ความเชื่อ ศรัทธา ค่านิยม ในสถาบันทางศาสนาต่าง ๆ ประชาชนชาวมหาสารคาม ส่วนใหญ่หรือเกือบทั้งหมดเป็นคนพื้นเมืองชาวอีสานดั้งเดิม ซึ่งมีความเชื่อ ศรัทธา ในเรื่องภูติผี ปีศาจ และวิญญาณ มักจะมีคนเข้าทรงประจำหมู่บ้านที่เรียกว่า "จ้ำ" และนับถือผีไร่ ผีนา ผีป่า และผีบ้านผีเรือน แม้ว่าปัจจุบันจะไม่ได้แสดงออกถึงความเชื่อเหล่านี้อย่างมากเหมือนก่อน ๆ แต่ จะมีความพึงใจอยู่เสมอในความเชื่อดังกล่าว โดยไม่ละเมิดในเขตที่เป็นของผี เช่น บริเวณดอน ปู่ตา และถึงเวลาก็ยังคงแสดงความสักการะตามประเพณีเป็นประจำทุกปี เมื่อชาวบ้านซุกหนวัดอุ ไบรามก็จะนำไปเก็บไว้ในที่ที่เหมาะสมตามความเชื่อของตน เช่นศาลปู่ตา โบสถ์ วัด หรือสถานที่ อื่น ๆ ที่เชื่อว่าเป็นที่อยู่ของวิญญาณเพราะเกรงว่าสิ่งเหล่านี้จะตกลงมาดลให้เกิดภัยพิบัติแก่ตนและ ครอบครัวได้ นอกจากนี้ประชาชนชาวมหาสารคาม ยังมีความเชื่อดั้งเดิมพึงใจในลัทธิศาสนาพุทธ และพราหมณ์จึงมีการปฏิบัติตามประเพณีทั้งพุทธและพราหมณ์ มีงานบุญประเพณีของชาวบ้านครบทั้ง 12 เดือน มักร่วมกันประกอบกิจกรรมต่าง ๆ เป็นส่วนรวมที่วัด นิยมการสละทรัพย์ร่วมทำบุญ บริจาคทาน ให้ทานคนยากจน ให้การสงเคราะห์ผู้ยากไร้หรือประสบเคราะห์กรรมต่าง ๆ นานา โดยเชื่อตามพุทธศาสนาว่าสร้างกรรมดีไว้เพื่อผลตอบแทนของตนในภายหน้า สถาบันทางพุทธศาสนา เป็นที่เคารพยึดมั่นกันโดยทั่วไป ดังสถิติจังหวัดได้เก็บไว้ดังนี้

ประชาชนนับถือศาสนาพุทธ	ร้อยละ	99.5	
ประชาชนนับถือศาสนาคริสต์	ร้อยละ	0.4	
ประชาชนนับถือศาสนาอิสลาม	ร้อยละ	0.08	
ประชาชนนับถือศาสนาอื่น ๆ	ร้อยละ	0.02	
จำนวนวัดพุทธศาสนา		447	วัด
สำนักสงฆ์		535	แห่ง
โบสถ์คริสต์		1	แห่ง
มัสยิด		-	แห่ง

2. ความเชื่อ ศรัทธา ค่านิยม ในจริยธรรมและขนบธรรมเนียมชาวมหาสารคามมีความเชื่อความศรัทธา มีค่านิยมในเรื่องจริยธรรม ขนบธรรมเนียม และประเพณีเป็นอย่างมาก

ประชาชนจะปฏิบัติตามฮีตสิบสองคองสิบสี่ เพราะเชื่อว่าเป็นสิ่งที่ตั้งนามถูกต้อง ที่บรรพบุรุษได้
 รักษาปฏิบัติสืบทอดกันมาโดยไม่ขาดสาย จนกระทั่งถึงปัจจุบันและเป็นสิ่งที่เคยทำให้สังคมบ้านเมือง
 อยู่กันอย่างมีความสงบสุขมาแล้ว แม้ว่าจังหวัดมหาสารคามจะมีความเสียเปรียบทาง
 ด้านความอุดมสมบูรณ์ทางภูมิศาสตร์ ประชาชนทั่วไปมีความยากจน ต้องดิ้นรนเป็นอย่างมากจึงจะ
 มีพอกิน แต่ด้านขนบธรรมเนียมประเพณีแล้วชาวบ้านก็ประกอบกิจกรรมตามประเพณีเสมอ ทุกหมู่บ้าน
 จะมีการจัดงานประเพณีตลอดครบทั้ง 12 เดือน ตามฮีตสิบสอง คือ

บุญเข้ากรรม ในเดือนอ้าย

บุญคูณลาน ในเดือนยี่

บุญข้าวจี ในเดือนสาม

บุญพระเวส ในเดือนสี่

บุญสงกรานต์ ในเดือนห้า

บุญงิ้วไฟ ในเดือนหก

บุญช้ำชะ ในเดือนเจ็ด

บุญเข้าพรรษา ในเดือนแปด

บุญข้าบระดับดิน ในเดือนเก้า

บุญข้าวสาก ในเดือนสิบ

บุญออกพรรษา ในเดือนสิบเอ็ด

บุญกรฐิน ในเดือนสิบสอง

และยังมีประเพณีทั่ว ๆ ไปที่ชาวบ้านประพฤติปฏิบัติสืบทอดกันมา จนถึงปัจจุบันอีกหลาย
 อย่าง เช่น ประเพณีชดสรง (คือการสรงน้ำพระที่ชาวบ้านพร้อมใจกันทำด้วยความศรัทธา)
 การแข่งเรือ งานขึ้นบ้านใหม่ การลงปลา การลงแขกช่วยงานกัน การเลี้ยงพืตาแขก การเลี้ยง
 ผีปู่ตา การแหกนกลอน บุญทอดเทียน เป็นต้น การจัดงานและการทำบุญต่าง ๆ ที่ชาวบ้านจะจัด
 เตรียมทำข้าบ้น (ขนมจีน) ไว้ต้อนรับแขกให้มโหฬารตามความสามารถของตน นอกจากนี้ยังมี
 ขนมอื่นอีกเป็นต้นว่า ขนมหมก ข้าวต้มมัด แสดงถึงจิตใจอันกว้างขวาง แม้ว่าจะด้อยทางเศรษฐกิจ

3. ค่านิยมของท้องถิ่นในวัฒนธรรมทั่วไป นอกจากความเชื่อศรัทธา และค่านิยมตามขนบธรรมเนียมประเพณีตามข้อที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น ชวามหาสารคามยังมีความเชื่อและปฏิบัติตามวัฒนธรรมด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1) ด้านมนุษยศาสตร์ ชวามหาสารคามมีความรักอิสระ และมีประชาธิปไตยในอุปนิสัย บางท้องถิ่นจะมีกฎเกณฑ์หรือกติกาท้องถิ่น ใช้ปฏิบัติกันในหมู่บ้านตน เช่น การใช้ที่สาธารณะ การใช้หนองน้ำ การใช้ถนนหนทางในหมู่บ้าน เป็นต้น

2) ด้านศิลปะ มีงานพื้นบ้านเล่าสืบต่อกันมา ทั้งที่เป็นวรรณกรรมพื้นบ้านของอีสาน และที่เป็นนิทานก้อม (นิทานสั้นเนื้อเรื่องตลก บางเรื่องแสดงออกในทางเพศ) แสดงออกถึงความเป็นคนสนุกสนาน นอกจากจะมีการละเล่นที่นิยมกันในท้องถิ่น ได้แก่ หมอลำ กลองยาว ฟ้อนรำ ในงานประเพณีต่าง ๆ การเป่าแคน พิณ และดนตรีที่ทำจากวัสดุต่าง ๆ ที่พอหาได้ในท้องถิ่น เช่น พิณจากกระบองน้ำมันรก จะแสดงในการแข่ง งานแห่ขบวนต่าง ๆ

นอกจากนี้ทางด้านจิตรศิลป์ สถาปัตยกรรม และประติมากรรม ก็มีงานเขียนภาพบนผ้า เรื่องพระเวสสันดร ผ้าฉาหมอลำ การก่อสร้างธาตุ (เจดีย์) การเขียนหรือการสานลวดลายลงบนผ้าชนิดนี้ ผ้าลายขีด การสร้างอาคารที่อยู่อาศัยของตน และขังฉาง เป็นต้น

3) ช่างฝีมือประจำท้องถิ่น ที่มีอยู่ทั่วไปได้แก่ ช่างจักสาน ช่างทอผ้า ช่างตีโลหะ และการทำงานใช้ต่าง ๆ ในท้องถิ่น เช่น การทำคราดโกน การทำพื้น การทำอุปกรณ์เครื่องสาวไหม เช่น อักไหม ไน กง หลอดไหม การทำที่ เกวียน การปั้นหม้อ และการทำอิฐ เป็นต้น

4) คหกรรมศิลป์ ความเป็นอยู่ในบ้านเรือนของชวามหาสารคามเป็นแบบง่าย ๆ เช่นเดียวกับชวามาอาศัยทั่วไป ในครอบครัวจะมีความผูกพันกันจนโต และนับถือวงศ์ญาติญาติ เพราะอิทธิพลของการเลี้ยงดูลูกอย่างใกล้ชิด ใช้น้ำแกบเล็ก ๆ ไม้เลี้ยงลูก ๆ ก็เล่นคลุกคลีอยู่ด้วยกัน กินด้วยกัน อดด้วยกัน อาหารนิยมอาหารพื้นบ้าน เช่น ลาย ก้อย ข้าวเหนียว ส้มตำ เป็นต้น กิจกรรมการครองเรือนเป็นไปในแนวทางพุทธศาสนา

5) กีฬาและนันทนาการ มีกีฬาที่นิยมกันในท้องถิ่น เช่น มวย ตีไก่ การพนันขันต่อ และกีฬาสากลทั่วไป ส่วนการละเล่นพื้นบ้านของเด็ก เช่น เล่นสะบ้า เล่นไตซ้อ ตีจับ ช้อนหมา กระโดดเชือก เสือกินวัว เล่นสาดน้ำในเทศกาลสงกรานต์ นอกจากนี้ยังมีการจับกลุ่มกันเล่นในงานเทศกาล เช่น การร้องรำทำเพลง การฟ้อนรำ การแสดงหมอลำ การหุดคุ้ยเรื่องตลกเฮฮา และการแสดงประกอบดนตรีพื้นบ้าน เป็นต้น

สุภณ สมจิตศรีบุญญา ได้ทำการศึกษา โลกทัศน์ของชาวบ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จากหนังสือก้อม บ้านหนองหล่ม จังหวัดมหาสารคาม¹²

ผลการวิจัย สรุปได้ดังนี้

1. โลกทัศน์ทางความเชื่อ

1.1 โลกทัศน์เกี่ยวกับจักรวาล จากการศึกษา พบว่า ชาวบ้านส่วนมากเชื่อว่า จักรวาลประกอบด้วยสามส่วน คือ โลกมนุษย์ มีทั้งสุขและทุกข์ ดีและชั่ว นรกอยู่ใต้พื้นพิภพเป็น แดนทุกข์ทรมาน สวรรค์และนิพพานอยู่บนฟ้า เป็นแดนแห่งความสุขใครทำบาปไว้จะตกนรก ถ้าเกิด ในโลกมนุษย์จะเป็นคนรูปร่างอัปลักษณ์ วิกลจริต ขากจน อายุสั้น หรือไม่ก็เป็นสัตว์เดรัจฉาน ผู้บำเพ็ญบุญกุศลไว้ จะอุบัติในสวรรค์และบรรลุนิพพานถ้าเกิดในโลกมนุษย์จะเป็นคนรูปร่างสวย ร่ารวย อายุยืน และมีอำนาจ

1.2 โลกทัศน์เกี่ยวกับความเชื่อในลัทธิศาสนา ชาวบ้านนับถือศาสนาพุทธเป็น แนวทางดำเนินชีวิตสำคัญที่สุด ซึ่งเป็นศาสนพหุแบบชาวบ้าน คือไม่ปฏิบัติเคร่งครัดตามหัวใจหรือ แก่นของศาสนา แต่นับถือผสมผสานกับลัทธิผีฟ้า เทวดา โชคชะตาและคาถาอาคม

1.3 ความเชื่อในพิธีกรรม ชาวบ้านยึดมั่นในพิธีตามช่วงวิกฤตการณ์ของชีวิต เช่น เกิด แต่งงาน และพิธีศพ เป็นต้น พร้อมกับยึดมั่นในพิธีกรรมตามปฏิทิน คือ ยี่สิบสอง อย่างมั่นคง

2. โลกทัศน์ทางการปกครอง ชาวบ้านส่วนมากยังยอมรับการปกครองแบบเผ่าแก่เป็น ผู้นำแบบขุนนางข้าราชการเป็นผู้นำอย่างดี หากเขาจะเลือกปฏิบัติให้เหมาะสมกับระเบียบ ประเพณี เช่นการระงับข้อพิพาท และการลงโทษผู้ทำผิดต่าง ๆ ส่วนมากจะสิ้นสุดในระดับหมู่บ้าน วิธีลงโทษก็จะตรงกับที่บันทึกไว้ในหนังสือก้อม เช่น การปรับไหม การแบ่ง หมายถึง การลงโทษสถานเบาแล้วให้ผู้ถูกลงโทษมีความสำนึกดี สร้างสรรค์ร่วมกันกับผู้เป็นโจทก์ เช่น ช่ายหม่อมล่อง

¹² สุภณ สมจิตศรีบุญญา. "โลกทัศน์ชาวบ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จากหนังสือก้อม : ศึกษาเฉพาะกรณี บ้านหนองหล่ม อำเภอมือเมือง จังหวัดมหาสารคาม," (ปริญญาานิพนธ์ ศิลปศาสตร มหามัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, 2530), หน้า 139-140.

ละเมิดในหญิงสาวที่มีการแบ่ง คือ เสียค่าปรับราคาถูกลงแล้วให้คู่บ่าวสาวแต่งงานกัน คล้ายกับ
สินสอดชนิดหนึ่ง และการสงมา คือ ขอขมา คือผู้ทำความผิดขอรับผิดชอบ และนวดอกไม้ ธูปเทียน
เป็นต้น ไปขอขมาเพื่อขอโทษกรรม เป็นต้น

3. โลกทัศน์ทางเศรษฐกิจ จะยึดมั่นในเศรษฐกิจการเกษตร โดยเฉพาะอย่างยิ่งการ
ทำนา เนื้อหาด้านเศรษฐกิจเกี่ยวกับการทำนา ปรากฏอยู่ในหนังสือเก่ามากที่สุด เช่น อุดมการณ์
ทางการผลิตก็เป็นไปตามอุดมการณ์คือให้ทาน และแลกเปลี่ยนกับเพื่อนบ้าน เป็นต้น

4. อิทธิพลหนังสือเก่าต่อชีวิตชาวย่าน ในอดีตผู้ใช้หนังสือเก่าประกอบกิจกรรม พิธี
กรรม จะได้รับการยอมรับจากชาวย่านว่า เป็นผู้มีบทบาทสำคัญทางสังคม การศึกษา เศรษฐกิจ
คุณธรรม จริยธรรม และการปกครอง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้ทำหน้าที่เป็นเจ้าจะได้สิทธิพิเศษไม่ถูก
เกณฑ์ไปสงครามและงานโยธา แม้ปัจจุบันก็ได้รับว่าเป็นผู้มีบทบาทสำคัญ เช่นเดียวกับในอดีต แต่
ไม่ได้รับสิทธิพิเศษ 2 ประการเหมือนในอดีตเท่านั้น